

Nr 1.

Av herr **Molin** i Dombäcksmark, *om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om åstadkommande av räntabilitetsberäkningar för jordbruk.*

Vid 1913 års riksdag väckte undertecknad följande motion (nr 202 i Andra kammaren).

»Ett lands lycka och välstånd beror ytterst på huru dess jordbruk är ordnat. I vårt land erkännes också jordbruket såsom grunden för samhällets lycka. I den mån jordbruket kommer i betryckt läge, försvåras och omöjliggöres utvecklingen fram till lyckligare samhällsförhållanden. Tyvärr måste det konstateras, att jordbruket här i landet, i stort sett, för närvarande är i ett mycket betryckt läge. Orsakerna kunna vara mångahanda. Emigration, industrialism, flykten från jorden in till städerna, dyrtiden, allt detta och mera gör, att jordbrukarens lott blir allt svårare. Men orsakerna kunna ligga djupare och bottna i något, varav ovan omtalade kan vara följd.

Vetskapen om jordbrukets betryckta ställning har drivit statsmakterna att med skiftande medel råda bot för det onda. De undersökningar, som påkallats och verkstälts, hava dock varit av mera periferisk art. Med skäl kan sägas, att så gott som allting är undersökt och utrett rörande jordbruksnäringen utom själva kärnan i det hela: Hur hänger det ihop med det svenska jordbrukets ekonomi? Man tycks alltid ha utgått från förutsättningen, att jordbruket i och för sig är ekonomiskt bärkraftigt, men att yttre omständigheter vållat fler eller färre jordbrukargrupper skada i deras näring, vilka yttre orsaker statsmakterna förty velat aflägsna. Jag vill blott som exempel taga Norrlandskommittén, den pågående utredningen angående jordbrukets avsättningsmöjlig-

heter, den likaledes pågående utredningen om de åtgärder, som i *främmande* land vidtagits för bondeklassens bibehållande vid jordbruket, försöken att ordna jordbrukarnas kreditförhållanden, statens, landstingens och hushållningssällskapens åtgärder för det mindre jordbrukets höjande, undersökningarna rörande torparnas levnadsförhållanden, egnahemsfrågan m. m. Alla dessa åtgärder eller ansatser därtill, hur goda och välsignelsebringande de än varit, äro och med säkerhet komma att bliva i framtiden, hava dock rört sig endast vid sidan och omkring huvudfrågan, jordbruksnäringens ekonomi i och för sig. Denna kärnpunkt har knappt vid-
snuddats.

Att något är som det icke borde vara med det svenska jordbruket, framgår så mycket tydligare därav, att det stora jordbruket icke tycks kunna existera utan hjälp av de konstlade medel, tullarna innebära. De sistförflutna årens taxeringsuppgifter tyda också på, hur illa det i själva verket är beställt med ekonomien vid det mycket lovprisade mindre jordbruket. Jag tillåter mig i detta sammanhang uttala den förmodan, att roten och upphovet till det svenska jordbrukets alltjämt fortgående glidande hän mot nödläget är det till sina verkningar olyckliga tullsystemet.

Då egnahemsrörelsen numera blivit ett av statens förnämsta intressen, är det av synnerlig vikt att rätt planlägga och utföra densamma. Min övertygelse är, att statsmakterna tillfölje den rådande okunnigheten om det svenska jordbrukets ekonomi, sådan den i verkligheten är, stå i begrepp att i egnahemsrörelsens vackra namn framskapa ett nytt socialt elände, jordbruksproletariatet. Olyckan är nämligen, att som grund för beräkningarna tagits antingen skenbart lysande men ekonomiskt bedrägliga skörderesultat vid jordbruk, där kanske förmögenheter nedlagts för att driva upp avkastningen eller också — ingen grund alls. För att skapa sig ett riktigt begrepp om jordbrukets ekonomi fordras att skärskåda icke så kallade »mönsterjordbruk», åt vars ekonomi den praktiske jordbrukaren, som är hänvisad att *leva* av sitt jordbruk, skakar på huvudet, utan sådana jordbruk i skilda delar av landet, vilka bedrivs utan konstlade medel, med strävsamt arbete och umbäranden samt de medel, naturen själv givit. Det ekonomiska resultatet vid sådana, jag vill kalla naturenliga jordbruk — de enda som enligt min mening ha framtiden för sig, förutsatt att de räddas ur det nuvarande nödläget — borde jämföras med kostnaderna för därå nedlagt arbete och räntan å det i jordbruket, dess åbyggnader, kreatur, redskap och inventarier bundna kapi-

talet. En jordbruksstatistik, som på angivna sätt går till grunden av det hela, är den vi nu sakna men ovillkorligen behöva. Därav skulle helt säkert framgå, huru överdrivna åsikterna om jordbrukets ekonomiska bärighet för närvarande äro i vissa kretsar och huru ytterst grannlaga frågan är, om jordbruket i vårt land verkligen tål större skattetunga. Men statistiken eller utredningen skulle också helt säkert anvisa vägar och medel för åstadkommandet av bättre förhållanden och utvecklingslinjer, varefter man sedan tryggt kunde leda egnahemsrörelsen framåt utan synnerlig risk att i framtiden få bakslag.

Den fråga, jag nu i korthet berört, synes mig vara av så stor vikt, att jag ej tvekar uttala, att den är vår största sociala, den grundläggande för allt socialt arbete i detta land. Tyvärr har den kommit sist i räkningen. Det måste vara en bakvänd ordning att arbeta för skapandet av nya egna hem efter ett system, som oförtydligt är sjukt, och ej först ha undersökt och klargjort, hur de redan befintliga egna hemmen skola ryckas upp från det nuvarande nödläget till en ståndpunkt, där trygghet för framtiden kan skönjas.

Den oupphörliga ökningen av statsskulden, den i oroväckande grad stigande statsbudgeten, de stora krav, som i en snar framtid komma att ytterligare ställas på densamma samt myndigheternas tendens att vid jordbrukstaxeringarna oupphörligt öka jordbrukarnas bördor mana också till att undersöka, hur det verkligen hänger ihop med den svenska jordbruksekonomien överhuvud taget.

Jag ber till sist få hänvisa till en intressant broschyr i detta ämne, särskilt med hänsyn tagen till egnahemsrörelsen, av jordbrukskonsulenten i Örebro län Herman Flodqvist: »Några tankar i egnahemsfrågan» Örebro 1912.

På grund av det anförda yrkas, att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning angående det svenska jordbrukets ekonomi och de jordbrukande klassernas levnadsförhållanden i syfte att klargöra vilka åtgärder, som tarvas för den jordbrukande befolkningens bibehållande vid jordbruket och för egnahemsrörelsens fortsatta utveckling.»

Till jordbruksutskottet, till vilket motionen för förberedande behandling hänskjutits, inlämnade jag sedermera en promemoria av ungefär följande innehåll:

»Till belysning av frågans stora vikt bifogas härmed en avskrift av en av föreståndaren för Stockholms och Uppsala läns bokföringsbyrå, herr Carl Heyman till Kungl. Maj:t i jan. 1912 ingiven inlaga, vilken

avskrift kommit mig tillhanda, *sedan* motionen väcktes. Så vitt till min kännedom kommit, har inlagan varit på remiss till kungl. lantbruksstyrelsen och finnes för närvarande i jordbruksdepartementet, utan att något från Kungl. Maj:ts sida åtgjorts i saken. Såsom framgår av inlagan, sammanfaller syftet med denna och min motion, ehuru motionen givetvis syftar längre än blott och bart till åstadkommande av planmässiga och till grunden gående jordbruksekonomiska beräkningar.

Denna fråga sammanhänger också med problemet om de höga levnadskostnadernas nedbringande. Att lösa detta svåra och grannliga problem utan underlag av närmelsevis riktiga jordbruksekonomiska beräkningar vore — fruktar jag — att pressa det redan nu betryckta jordbruket, vilket självt framför allt lider av den s. k. »dyrtiden». Skall något av gagn kunna uträttas för lindrandet av de med »dyrtiden» förknippade svårigheterna, torde man böra fästa sig *lika* mycket vid producenternas som vid köparnas förhållanden. En på det hela särdeles mycket inverkan torde de s. k. »mellanhänderna» vara, vilka så att säga taga brödet ur munnen på såväl lantmannen som köparen i sista hand. Att emellertid åstadkomma någon fast utgångspunkt för bedömandet av vilka åtgärder, som tarvas gent emot dyrtiden är omöjligt, så länge ej någorlunda klarhet vunnits om den svenska jordbruksekonomien i allmänhet taget.

Det är sagt, att livsmedelsproduktionen här i Sverige är felaktigt anlagd så till vida, att man mer och mer lägger an på kreatursskötseln och inskränker sädesproduktionen. Några i ämnet ganska intressanta artiklar i Nya Dagligt Allehanda den 28 januari och 9 februari detta år bifogas. Artiklarna, som närmast röra sig om ingenjör Alf Larssons påstående, att man borde i största möjliga utsträckning inskränka kreatursskötseln och mera lägga an på sädesproduktion, bifogas icke i avsikt att i själva huvudfrågan taga parti för vare sig det ena eller andra, utan för att visa, att frågan angående det svenska jordbrukets ekonomi är aktuell och som synes fortfarande olöst.

Bland andra syften, som min motion avser att befrämja, är ock den att få vår jordbruksstatistik så ordnad och planlagd, att landet därav kan få praktisk nytta. Att såsom hittills skett specialisera jordbruksstatistiken och taga varje gren av jordbruket och dess binärningar för sig utan att ställa det hela i sammanhang måste vara oriktigt. T. ex. de s. k. kontrollföreningarnas statistik. Att där som utgångspunkt för att beräkna kostnaden för produktionen af 1 liter mjölk taga

foderenheten och dess värde enligt mer eller mindre godtyckligt funna medelpris å det hemmaodlade fodret såsom hö, halm, rotfrukter, grönfoder m. m., beroende på ifrågavarande foderslags s. k. ersättningsvärde jämfört med priset på handelsfodermedlen måste åstadkomma missvisande resultat rörande kreatursskötselns verkliga ekonomi. Det enda riktiga vore naturligtvis att först ha reda på kostnaderna för produktionen av ifrågavarande foderenheter. Vilken humbug, som utvecklas i övrigt beträffande statistiska beräkningar för olika jordbruksgrenars ekonomiska bärighet, är allom känt. T. ex. då det gäller rovodling. Hur många jordbrukare ha ej lyckats åstadkomma verkliga rekordskördar. Men om det å rovlanden nedlagda större eller mindre måttet av arbete talas alls *icke*. Sammalunda också med hönsskötseln. Härutinnan kan man se, att det i mångt och mycket goda premieringssystemet också har sina nackdelar och avigsidor. Förr eller senare hämnar sig sättet att betrakta det egna arbetet såsom utan värde, något som ej skall tas med i räkningen, likaså detta att icke ta nödig hänsyn till det kapitalvärde, som i jordbruket är nedlagt.

En bland de mest ingripande orsakerna till det nuvarande kaotiska tillståndet i vår jordbruksekonomi är vidare det bristande samarbetet mellan teoriens och praktikens män inom jordbruket.

Felet härtill må nu hufvudsakligen ligga hos de praktiska lantmännen själva eller hos ledningen af våra med allmänna medel understödda institutioner för jordbrukets främjande. Denna sak är svår att avgöra. Det synes mig emellertid mycket sannolikt, att detta beklagliga förhållande till stor del beror därpå, att de ledande männen inom jordbruksadministrationen, dess undervisningsanstalter m. m. i sina åtgöranden försummat att taga de ekonomiska synpunkterna strängt i sikte.

Därför står ock allt jämt den svenska bonden i stort sett helt främmande för utslagen av »omvårdnad» från dem, som fått sig uppdraget att genom upplysningsarbete främja jordbruksnäringen. Frågan är väl ock, om lärlingsväsendet vid statens lantbruksskolor, såsom det nu är anlagt, verkligen kan anses befordra jordbrukets ekonomi, vilket det väl dock framför allt borde göra. Flere av de egendomar inom landet, där ifrågavarande skolor blivit förlagda, ägas nämligen av rika män, vilka sätta en ära uti att hålla byggnader, maskiner, djurbesättningar m. m. i förstklassigt skick — men så får ock kostnadsfrågan stå i andra rummet. Det ligger väl dock i öppen dag, att de unga män, som utbildats vid en sådan anstalt — ej minst med hänsyn till det

överflöd på arbetskraft, som genom lantbrukslärningarna brukar stå till buds i skolegendomarna och i övrigt med exemplet därifrån inför ögonen — i regel ej kunna få den rätta blicken för *sparsamhet* och ekonomisk beräkning i allt, som dock är oundgängligt äga för envar jordbrukare, som ej har tillgång till statsanslag, så snart pengar tryta, eller har egna obegränsade förlag att taga af. Därför är det tydligt, att de, som utgå från dessa anstalter, i allmänhet ej äro skickade att gå ut till folket och lära *ekonomiskt jordbruk*.

Hur illa det är beställt med hushållningssällskapen, deras organisation och verksamhetssätt får jordbruksutskottet anledning att taga närmare kännedom om genom herr Linders motion om överflyttande av hushållningssällskapens verksamhet på landstingen.

Till sist torde jag böra tillkännagiva, att jag minst av allt tänkt mig, att den utredning, jag påkallat, skall gå ut på att få en stor kungl. kommitté till stånd. Jag anser nämligen, att Kungl. Maj:t med anlitan av de statsorgan, som stå till förfogande, och med biträde av sakkunniga, borde kunna åstadkomma det, som i motionen avses.

Till denna P. M. voro fogade följande bilagor:

1:o »Avskrift.

Till Konungen.

Det oundgängliga i att medels siffror ingående kontrollera en ekonomisk verksamhet inser man numera inom alla områden. Möjligheten att göra en sådan kontroll effektiv blir dock olika, beroende på verksamhetens art, och denna bestämmer i varje fall ett visst sätt för kontrollens anordning.

Att medels kalkyler avgöra, om en produktion lönar sig, är sålunda inom t. ex. industrien jämförelsevis lätt, emedan man härvid ej behöver räkna med andra kvantiteter än sådana, som äga ett verkligt marknadspris.

Inom jordbruket åter blir en sådan ekonomisk beräkning vanligen mycket svårare, emedan en stor del av jordbruksproduktionen saknar marknadspris, i det att till denna del jordbruket själv är den enda avnämaren, och emedan vidare alla de olika jordbrugsgrenarna gripa in i varandra på ett sätt, som ej äger rum inom någon annan näring.

Härav följer bl. a. att jordbruksekonomiska beräkningar, för att bli vägledande för den ekonomiska riktningen, måste belysa alla de enskilda grenarna samfält. På samma gång komma de då att påvisa vinst eller förlust av jordbruket i dess helhet, och den andel, som envar av dessa grenar äger i slutresultatet. Jordbruksproduktionen är ock så viktig, att de ekonomiska villkoren för densamma böra bekantgöras genom det allmänna, om detta ej på enskild väg kan ske.

Att man här i Sverige kraftigt arbetat på och även lyckats att betydligt höja jordbrukets produktion är så uppenbart, att det ej med några siffror behöves bekräftas.

Bland åtgärder i detta syfte må man väl främst minnas nyodling. Men även försöken att på den redan odlade jorden införa sådana främmande kulturväxter, som erfordras i vår ekonomiska hushållning, är ett steg i samma riktning. Detsamma kan sägas om ansträngningarna för att åvägbringa en utsträckt odling av redan förekommande, men för att kunna fylla det inhemska behovet allt för litet utbredda växtslag.

I båda fallen har man i mer eller mindre grad velat frigöra sig från utlandets beroende. Eller ock har man förklarligt nog blott velat vidtaga de ändringar beträffande val af växter, som betingats till följd af ändrade konjukturer. Det har med andra ord gällt att producera stora mängder just av de växtslag, som man, omedelbart eller omsatta till förädlingsprodukter, på mest gynnsamma sätt trots sig kunna realisera å dagens marknad. Samtidigt har man arbetat på att vinna de fördelar, som ligga däri, att i vissa fall, t. ex. beträffande utsädesfrö, svensk härstamning visat sig vara överlägsen utländsk ej blott i och för sig utan framför allt med hänsyn till våra klimatiska förhållanden.

Vidare har man dels genom att vinna rikare skördar såsom följd af ett mera rationellt bedrivet jordbruk, dels genom att, i stället för mera simpla, odla värdefullare växtslag, sökt tillgodogöra sig åkerjorden på mest ekonomiska sätt. Slutligen har man i samma syfte sökt inskränka trädesarealen.

Många av dessa strävanden ha ju ock krönts med framgång. Veteodlingen har sålunda betydligt utvidgats; sockerbetsfälten förstörats. Den svenska fröodlingen har bland andra speciella jordbruksgrenar uppmuntrats och därför ökats; fruktodlingen har tilltagit, så att importen av sådana fruktsorter, som kunna frambringas i Sverige, är på väg att försvinna o. s. v.

Den mest anmärkningsvärda förändringen ligger kanske dock däri, att arealerna för grönfoderväxter och hö samt foderrotfrukter så betydligt ökats för att kunna tillgodose den jämsides höjda konsumtionen av kreatursfoder såsom en följd av lantbrukets baserande i allt större utsträckning på ladugårdsskötseln.

Några siffror hämtade från å kungl. statistiska centralbyrån utförda beräkningar för att belysa dessa förhållanden må här anföras:

Sålunda hade år 1910 jämförd med år 1900 den odlade arealen i Sverige sammanlagt ökats med 125,052 hektar, motsvarande 3,6 % av hela åkerarealen.

Beträffande de särskilda växtslagen hade ökning ägt rum bl. a.:

för höstvete	med 19,915 har, motsv.	27,6 %
» blandsäd	» 33,210 »	» 24,8 %
» andra rotfrukter än potatis »	53,179 »	» 103,7 %
» foderväxter till höskörd	» 161,395 »	» 15,7 %

Däremot hade enligt samma jämförelsegrund en minskning inträffat beträffande arealerna

för höstråg	med 10,094 har, motsv.	2,5 %
» korn	» 35,087 »	» 16,1 %

för havre	med 33,047 har, motsv.	4,0 %
» ärter	» 6,085 »	25,9 %
» potatis	» 2,200 »	1,4 %
» spånadsväxter	» 2,299 »	58,6 %
» träda	» 51,333 »	12,4 %

Den brännande jordbruksekonomiska frågan är nu, huru denna starka och säkerligen alltjämt pågående förskjutning till förmån för foderväxterna samt den ökade intensiteten i jordbruksdriften, som under senare åren mångenstädes ägt rum, vilket ej minst framgår genom de minskade trädesarealerna, i själva verket betalat sig. Ty det enda, vi med visshet kunnat döma om är, att systemförändringen inom vårt jordbruk, varigenom det i huvudsak ej längre lägger tyngdpunkten på att vara spannmålsproducerande, ofantligt ökat omsättningen, så att lantmännens såväl inkomster som utgifter ofta äro flerdubbelt större än förut. Men om jämsides härmed jordbrukets nettoafkastning ökats eller vilket jordbrukssystem, som under vissa förhållanden är det mest lönande, veta vi strängt taget litet eller intet.

Hittills saknas nämligen så gott som fullständigt sådana jordbruksekonomiska beräkningar, som skulle kunna lämna tillförlitligt och allsidigt svar på den utomordentligt viktiga frågan, i vad mån hela den nya riktningen inom jordbruket eller större delen av skördarnes förvandling till animaliska produkter är ekonomiskt riktig.

I detta hänseende hava jordbrukarne endast haft de av staten redan understödda s. k. ladugårdskontrollföreningarne att lita sig till. Men grunden för dessa föreningars beräkningssätt har utgjorts av fodrets halt av näringsämnen, jämförd med mjölkafkastningen, utan att hänsyn kunnat tagas jämväl till de ekonomiska förhållanden, under vilka den å egendomen odlade delen av detta foder frambragts. Dock äro just dessa förhållanden liksom de ekonomiska villkoren för produktionen av de olika växtslagen i allmänhet av den vikt, att de framför allt böra klarläggas. Ty djurunderhållet, vars räntabilitet kontrollföreningsräkenskaperna söka klargöra, är blott en, låt vara den hittills som viktigaste ansedda grenen av den jordbruksekonomiska verksamheten, under det att såväl denna som alla andra grenar eller jordbruket i dess helhet ytterst vilar på växtodlingen.

För att erhålla svar å alla hithörande frågor måste man äga tillgång till avslutade årsräkenskaper, omfattande hela jordbruksdriften, från ett flertal egendomar. Ty endast medels utdrag av sådana räkenskaper kunna vägledande ekonomiska beräkningar åstadkommas.

Det bör emellertid frambållas, att enligt den erfarenhet, jag som resestipendiat i Tyskland inhämtat om sättet för att åstadkomma ingående jordbruksekonomiska beräkningar, dessa kräva ett så stort mått av arbete såväl från egendomens sida för att grundanteckningarne skola bliva tillräckligt noggranna och detaljerade som för den, åt vilken anförtros att bearbeta materialet, att det synes mig föga troligt att sådana beräkningar i önskvärd omfattning här skulle kunna åvägabringas utan statens hjälp. Ty den enskilde skulle känna det alltför betungande att utan vederlag bära allt det med ifrågavarande arbete för-

enade besväret och kostnaden, så mycket mera som nyttan härav dels är allt för litet uppskattad och dels onekligen blott så småningom kan förväntas komma vederbörande till godo. Slutligen skulle ock medel för bokföringsresultatens tryckning och spridning, på samma sätt som sker i Tyskland, svårligen på enskild väg kunna åvägabringas.

Nu har visserligen Riksdagen redan ställt medel till kungl. lantbruksstyrelsens förfogande för att främja ordnad bokföring vid mindre jordbruk. Dock kan detta anslag ej förutsättas verka i det syfte, varför jag här önskar göra mig till tolk. Ty de i regel med yttre göromål strängt upptagne lantmän, till förmån för vilka anslaget beviljats, lära i allmänhet icke vara villiga eller lämpliga och kunna väl ej heller rimligen åläggas att medels sin jordbruksrörelse lämna material för jordbruksekonomiska beräkningar, enär detta, som ovan framhölls, skulle kräva mera tid och arbete än vad som kan anses med den enskildes fördel vara förenligt. Men även om denna svårighet kunde övervinnas, så kvarstår likväl, att den hjälp, som genom anslaget kan komma den enskilde jordbrukaren till del, ej är tillräckligt stor för att i nämnvärd grad minska den för honom alltför kännbara kostnad, som det här nödvändiga, ingående bokföringssättet skulle draga å den bokföringsbyrå, vilken han enligt utkommen förordning har att anlita för räkenskapernas bearbetande och avslutning. I allmänhet taget synes den bokföring, man genom ifrågavarande statsunderstöd velat främja, tillsvidare endast kunna bli av beskaffenhet, att den i främsta rummet bringar reda i lantmannens affärsställning i dess helhet, så att han sättes i stånd till att fullgöra den deklarationsskyldighet, som numera åligger honom. Däremot får man ej förvänta, att härav skall framgå den upplysning om olika jordbruksgrenars bärighet, som endast mera ingående bokföringsmetoder kunna skänka.

Ej heller synes det mig, som om man i detta syfte skulle kunna utnyttja den bokföringsskyldighet, vilken numera åligger deltagarne i de s. k. jordbrukspremieringarne. Ty det är uppenbart, att denna angelägenhet är av sådan vikt, att den bör skötas som en huvudsak av utbildade fackmän liksom att grundmaterialet för beräkningarna bör lämnas av för sådant uppdrag särskilt intresserade och lämpliga lantmän. Och det är vidare ganska säkert, att ifrågavarande beräkningar enligt enhetliga grunder helst böra omfatta såväl mindre egendomar, som ensamma äro föremål för premiering, som större gods.

Det torde eljes kunna hända, att vi här i Sverige, liksom fallet redan varit i Danmark, i brist på ett tillräckligt och fullgott material av fullständiga jordbruksräkenskaper en dag, utan att kunna få tillförlitligt svar, stå inför frågan, om hela vår smörproduktion är lönande eller icke för lantmännen och om, med ett ord, den väg, som det svenska jordbruket med så stora ansträngningar och uppoffringar slagit in på, är den rätta.

Den enda lösningen för uppnåendet av det mål, jag här uppställt, synes mig ligga däri, varom jag ock i djupaste underdånighet hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes anmoda kungl. lantbruksstyrelsen dels att utarbета en plan för sakkunnigt ledda och kontrollerade jordbruksekonomiska beräkningar samt dels att vidtaga erforderliga åtgärder för att under en följd av år å lämpliga

egendomar i skilda delar av landet pröva de fastställda beräkningssätten samt därefter offentliggöra de vunna resultaten och att härför behövlige penningmedel ställas till förfogande.

Stockholm den 28 januari 1912.

Underdånigst
Carl Heyman.»

2:o »*Avskrift av förslag till plan för jordbruksenquête.*

(Inlämnad till kungl. lantbruksstyrelsen sedan ovanstående inlaga dit remitterats av Kungl. Maj:t.)

Jordbruksenquëten avser att lämna svar på jordbruksekonomiska spørsmål.

a) dels medels utdrag av kontrollerade, fullständiga jordbruksräkenskaper från egendomar, vilkas jordbruk kunna betraktas såsom typiska för det landskap, där de äro belägna;

b) dels med stöd av uppgifter från samma egendomar rörande på jordbruksproduktionen inverkan faktorer förutom sådana som i siffror kunna uttryckas.

Siffermaterialet (a) skulle fastställa:

1:o Storleken av de olika bruttoinkomst- och utgiftslagen (såsom å ena sidan av spannmål, mjölk o. s. v. och å den andra för arbete, kraftfoder o. s. v.) samt sambandet mellan nettoavkastningens och omsättningens storlek, allt per hektar räknat.

2:o Jordbrukets avkastningsförmåga med hänsyn till 4 olika storleksklasser eller vid vidd af högst 2 har åker

»	»	»	»	2—20	»	»
»	»	»	»	20—100	»	»
»	»	»	»	över 100	»	»

inom vart och ett av Sveriges län.

3:o Foderväxternas och spannmålets produktionskostnadspriser, varav slutsatser skulle kunna dragas rörande ladugårdsskötselns och spannmålsodlingens räntabilitet.

4:o Priset på olika slag av dragkraft.

Många andra frågor skulle genom räkenskaperna kunna belysas, men till en början må blott de 4 nämnda såsom synnerligen aktuella upptagas.

Jämsides med siffermaterialet skulle (b) inhämtas upplysningar om egendomarnas

1:o jordmån, byggnadernas skick

2:o läge

3:o åkerjordens torrläggning och lutningsförhållanden

4:o växtföljd

5:o gödsling och gödselvård

6:o utsädeslag (varietet) och utsädesmängd

7:o årets väderlek

8:o tidpunkten för de olika jordbruksarbetenas verkställande

9:o formen för arbetsavtal

10:o i vilken utsträckning maskinkraft användes samt

11:o slutligen rörande jordbrukarens kreditförhållanden samt om han är del-

ägare i inköps-, försäljnings- eller mejeriförening o. d. eller på vad sätt han i allmänhet verkställer sina inköp och avyttrar sina produkter.

För alla uppgifters insamlade fastställas räkenskaper och formulär, varå undertecknad är beredd att lämna förslag.

Stockholm den 20 april 1912.

Carl Heyman.»

3:o) Artikel i Nya Dagligt Allehanda den 28/1 1913.

»Är livsmedelsproduktionen felaktigt anlagd?»

Såsom skäl till de senare årens alltjämt stegrade livsmedelspris har under den i N. D. A:s spalter förda diskussionen framhållits vårt jordbruks felaktiga planläggning. Man har menat, att särskilt vår nuvarande mjölkboskapsskötselens dominerande ställning vore ekonomiskt förkastlig. Där voro huvudorsaken eller åtminstone ett av de viktigaste skälen att söka till såväl stegrade livsmedelspris som ock till lantmännens klagan, att de ej erhöllo den lön för sin möda, som de ägde rätt att förvänta.

För frågans klagörande torde i första hand mer än som hittills skett särskiljas dessa båda frågor; först den om det nuvarande jordbrukssystemet kan påvisas fördyra livsmedlen för konsumenterna, en fråga av största intresse i nationalekonomiskt och socialt hänseende, men vidare även den, om detta system vore felaktigt så tillvida, att det ej satte lantmännen i stånd att utvinna högsta möjliga avkastning av sin jord, denna senare fråga ej mindre viktigt från lantbruksekonomisk och teknisk synpunkt.

Vad den första frågan beträffar, har hr Alf. Larsson i sina inlägg framhållit, att med avseende på smöret dess marknadsvärde icke bestämmes av dess produktionsvärde här, utan af dess pris på den engelska, d. v. s. världsmarknaden. Detta på grund av att vi producera avsevärt utöver vårt eget behov och sålunda detta vårt exportöverskott ständigt återverkar på de inhemska prisen, reglerande dem till överensstämmelse med världsprisen. Sedan vi nu även fått avsevärt exportöverskott av levande kreatur, fläsk och ägg, ha vi även däri en liknande regulator på, att vi här i landet för dessa livsmedel ej behöva betala utöver vad prisläget på världsmarknaden ger fog för. Och denna regulator återverkar även på priset å de hemmaproducerade råvaror, varav ifrågavarande livsmedel äro beredda. Av största betydelse för konsumenterna är i detta hänseende särskilt den återhållande inverkan, som mjölkpriset alltjämt röner av vår smörexport.

Annorlunda ställer sig frågan med avseende på vår brödsädsproduktion och konsumtion. I och med det att vi måste importera en del av detta vårt behov, kommer importtullen att fördyra varan inom landet, men på samma gång ställa den svenska lantmannen gynnsammare vid avyttrandet av den brödsäd, han producerar, än vad som är fallet inom icke tullskyddade länder. Att det oaktat den inhemska brödsädsproduktionen endast långsamt ökats och icke kunnat följa den stigande konsumtionen, synes vittna om tullskyddets behövlighet såsom underlag för denna odlings ekonomiska bärighet.

Hr L. förordar nu emellertid, att vi skulle minska vår mjölkproduktion så, att vår smör-export upphörde, och i stället öka vår odling av brödsäd. Därigenom borde vi i väsentlig grad kunna minska vårt beroende av livsmedelsimport, och billigare pris å livsförnödenheter skulle därav bli en följd. Antag, att så skedde, att vår mjölkproduktion minskades därhän, att den endast motsvarade landets behov. Det är icke därmed visst, ja, jag för min del håller det icke ens för troligt, att vi därigenom kunde öka vår höstsädesodling därhän, att vi helt kunde undvara importen av brödsäd. Då måste vi ju fortfarande betala samma pris för den brödsäd, vi konsumera, i förhållande till världspriset, som vi göra nu.

Men hur skulle denna förändring ställa sig för de inhemska konsumenterna av vår kreatursskötselens produkter, särskilt nu av mjölken? Den av hr L. anförda siffran för medelmjölkningsen pr ko och år i Sverige torde f. n. vara för låg och kan nog utan överskattning sättas till 2,000 kg. Våra 1,861,000 kor kunna alltså beräknas lämna 3,722 mill. kg. mjölk årligen. Vår mejeridriftsstatistik visar, att i medeltal vid våra mejerier till 1 kg exportsmör

åtgå 26 kg. mjölk. För produktion av vår nuvarande smörexport, 18,2 mill. kg. åtgå alltså 473 mill. kg. mjölk eller 12,7 proc. av hela vår mjölkproduktion, medan de övriga 3,249 mill. kg. = 87,3 proc. konsumeras inom landet. Vår mjölkproduktion har beräknats till:

1875	1,400 mill. kg.,	smörexport 3,1 mill. kg.,	motsvarande 93 mill. kg. mjölk;
1900	2,760 mill. kg.,	smörexport 19,2 mill. kg.,	motsvarande 499 mill. kg. mjölk;
1910	3,722 mill. kg.,	smörexport 18,2 mill. kg.,	motsvarande 473 mill. kg. mjölk.

Den inhemska konsumtionen av mjölk eller produkterna därav kan beräknas till:

1875	1,307 mill. kg. mjölk,	motsv. pr inv. 296 kg.;
1900	2,210 mill. kg. mjölk,	motsv. pr inv. 428 kg.;
1910	3,249 mill. kg. mjölk,	motsv. pr inv. 538 kg.

Stegringen i landets konsumtion både absolut och relativt är uppenbar. Intet talar för, att vi nu skulle nått kulmen. Levnadsstandarden växer alltjämt och därmed säkerligen även konsumtionen av dessa livsmedel. *Minnas vi så, att den del av Sveriges folk, som lever på jordbruk, ständigt minskas — från 72 proc. år 1870 till nu mindre än 50 proc. — medan industribefolkningen med dess högre levnadsstandard hastigt ökas*, kan jag ej anse mig räkna med allt för avlägsna möjligheter, om jag antager, att, därest ej vår mjölkproduktion alltjämt ökas, överskottet i densamma, d. v. s. vår smörexport, snart skall hava absorberats av vår ökade inhemska konsumtion. Allt talar för att i samma mån, som vårt land industrialiseras, i samma mån ökas ock den inhemska konsumtionen av animaliska livsmedel. Intet torde heller vara viktigare för undvikande av dessas fördyrande, än att den inhemska produktionen alltjämt är i stånd att fylla behovet därav inom landet. I samma stund som detta ej mer är möjligt, hänvisas vi att från andra länder fylla vårt behov av dessa varor. Och då gäller det sådana varor, varpå våra flesta grannländer lida brist, och som i olikhet med brödsåden ej utan försämring tåla längre transport. Då får den svenske lantmannen i sin hand att själv sätta priset på dessa förnödenheter inom landet. Det är nog allt för troligt att denna hans bestämmanderätt utnyttjas i form av ganska avsevärda prisförhöjningar. Då stå vi kanske ock inför en brist och därmed en fördyring av animaliska livsmedel, liknande den, som nu så hårt trycker vårt stora grannland i söder. Och då först tror jag vi med fog kunna tala om att en, nationalekonomiskt sett, felaktig planläggning av lantushållningen avsevärt bidrager till livsmedlens fördyrande. Det är kanske fysiologiskt riktigt, att, som hr L. tillråder, övergå från en animalisk till en mera vegetabilisk kost, men ett folks levnadsätt och vanor ändras minsann ej så lätt. Livsmedelsproduktionen måste nog i huvudsak inriktas på tillfredsställande av den förefintliga konsumtionens krav och ej tvärtom. I korthet sagt, för mig står det klart, att vår i förhållande till landets behov av ladugårdsprodukter obetydliga export av smör är mer en väl behöfvlig som reserv för täckande av det med varje år ökade inhemska behovet av dessa varor och för att trygga oss mot faran för import av animaliska livsmedel. Genom en sådan riskera vi säkerligen i fråga om livsmedelsfördyringen vida mer än genom den nuvarande brödsädesimportens fortgång.

Hr L. har såsom ett bevis på huru vår jordbruksnäring under de sista årtiondena försämrat sin ekonomi anfört en del siffror, utvisande, att skillnaden mellan värdet å de varor, som importerats för jordbrukets behov, och å dem, som exporterats av dess alster, visar ett alltjämt ökat importöverskott, för närvarande uppgående till omkring 75 millioner kr. Om Sverige vore ett endast jordbruksidkande land, skulle jag vilja tillmäta dessa siffror något värde för det med deras anförande avsedda syftet, likväl med reservation för den kapitalökning i fastigheter och inventarier som under tiden ägt rum. Men så är ej fallet med vår land. Vårt jordbruk har ju att lämna huvudmassan av livsmedel till en utom detsamma stående inhemska befolkning av inemot tre millioner människor, en befolkning, som med varje år växer både absolut och relativt. Dit går huvudparten av vårt jordbruks alster. Beräknas den icke jordbrukande befolkningen till 50 proc. av hela landets, uppgår värdet endast av den mjölk och de produkter därav, som denna del av vårt folk konsumerar (efter 9 öre pr liter) till omkring 146 mill. kronor (3,249/2 mill. $\times$ 0,09). Låt vara, att jordbruket från industrien även mottager av dess alster, säkert är dock, att dessa senare i värde icke kunna uppväga de jordbrukets produkter, som inom landet förbrukas av andra än jordbruksutövare. Värdet av ett års skörd av åker och äng i vårt land beräknas till omkring 800 mill. kr. Vid redovisning av detta belopp

spelar givetvis det inhemska varuutbytet den långt övervägande huvudrollen och är bestämmande för på vilkendera sidan saldo uppstår, och ej den av hr L. anförda förhållandevis obetydliga omsättningen med utlandet. *Så länge inga för bedömande av detta inhemska varuutbyte vägledande uppgifter blivit anförda, må vi väl dröja med förkastelsedomen över vårt nuvarande jordbrukssystem, sett från nationalekonomisk synpunkt.*

Helt andra synpunkter än dem, jag ovan anført, måste komma till synes. *när lantmannen skall bilda sig en mening om vårt nu rådande jordbrukssystem, speciellt om vår mjölkboskapskötsel, ekonomiskt försvarar sin dominerande ställning.* Den synvinkel, varifrån han skall se saken, måste ju, som sagt, vara den, *huruvida systemet i fråga sätter honom i stånd att av sin jord, sitt kapital och sitt arbete utvinna största möjliga avkastning.* Det sätt, varpå vår mjölkboskapskötsel för närvarande drives på många håll, lämnar förvisso mycket övrigt att önska, ej minst från ekonomisk synpunkt. Men vi äga därför icke fog att bryta staven däröver, förkasta den som principiellt oekonomisk och i dess ställe skjuta höstsädesodlingen i förgrunden. Intet har väl inom jordbruket visat sig säkrare leda till betydande förluster än hastiga och otillräckligt motiverade och planlagda omkastningar. Hur mycket större är då ej denna fara, när det gäller en så genomgripande åtgärd som förändring af hela produktionens huvudriktning och syften? Nej, må vi i stället inrikta vårt arbete därpå, att vår ladugårdsskötsels ekonomiska möjligheter fullt bliva utnyttjade. Och där återstår ännu mycket att göra. Men våra närmaste uppgifter få nog icke i fortsättningen sökas i mjölkavkastningens uppdrivande à tout prix, som hittills i så många fall skett. Fastmera måste vi söka att framför allt producera billig mjölk. Vi ha kommit långt i vårt avelsarbete, när det gäller att framställa djur, i stånd att gynnsamt omsätta våra fodermedel. Nu gäller det att producera dessa fodermedel tillräckligt billigt. *Det må se erkännas, att det rena jordbruket under de senaste decennierna ej i sin utveckling hållit jämna steg med kreatursskötseln.* Vi stå nu på den punkt, att, om vi ej kunna producera billigare fodermedel, då äventyra vi och vår *kreatursskötsels ekonomiska bärighet.* Men detta åter blir ej möjligt utan höjande av det rena jordbrukets intensitet, våra åkrars alstringskraft. Där ligger förvisso den närmaste huvuduppgiften, såväl för vår kreatursskötsel som för hela vår lantmannanärings fortbestånd och utveckling.

Alberga den 13 januari 1913.

G. Sederholm.»

4:o) Artikel i Nya Dagligt Allehanda den 9/2 1913.

»Mjölkproduktionens räntabilitet.

Till red. av N. D. A.

Må det tillåtas en stackars jordbrukare, mjölkproducent bevars väl, att dra ett strå till stacken i den i eder ärade tidning pågående diskussionen »Är livsmedelsproduktionen felaktigt anlagd?» Först emellertid ett tack till ingenjör Alf. Larson, diskussionens upphovsman, och därefter näst till red. för den beredvillighet, med vilken den öppnat sina spalter för denna och öfriga »Tidens frågor». Skada blott, att denna så värdefulla och intressanta avdelning ej åtföljer tidningen som särskild bilaga. Man blir ju alldeles överhopad av urklipp.

I nr 45 och 46 för 1912 av Svenska Landtmännens Annonstidning lästes en av agronomen Ludvig Nannesson författad redogörelse för Malmöhus läns kontrollföreningars verksamhet 1911—1912. Som dessa ju i fråga om avkastning stå synnerligen långt före övriga kontrollföreningar inom landet, kunde man ju ha anledning vänta, att resultatet av »ladugårdens huvudkonto» skulle bli särdeles lysande. Läsaren må själv avgöra den saken.

Det 40-tal besättningar, vars ladugårdens huvudkonto granskats av förf., hava en medelavkastning av 3,729 kg. mjölk pr ko och år. Foderkostnaden härför har uppgått till kr. 253,40, och övriga utgifter, såsom rekrytering, skötsel, mjölkning, stallrum, ränta å kreaturskapital och diverse utgifter till 107,70, eller tillsammans kr. 361,10. Kreditposterna åter uppgå till 3,729 kg. mjölk à 8,4 = 313,20, värdet av en kalv 10 kr., gödselvärdet 52,48, tillhoppa 375,68, vadan det alltså skulle uppstå ett överskott på 14,58.

Hela kr. 14,58 pr ko och år skulle alltså »vinsten» bli under förutsättning att avkastningen uppgår till — 3,729 kg. pr år! Huru många besättningar i exempelvis Stockholms län kunna ståta med så pass höga mjölksiffror? Huru många äro de som ens uppnå 3,000 kg. medel-

mjölkning? För sistlidne räkenskapsår utgjorde den för länets samtliga kontrollföreningar 2,731,8 kg. pr ko, med 2,004,7 förbrukade foderenheter.

Till tröst för alla dem, som uppnått siffran 3,000 kg., må emellertid nämnas, att förlusten efter ovanstående beräkningsgrund bara utgör — 46,62 kr. pr ko och år. Besinna vi så att hela vår jordbruksdrift är baserad på denna »ekonomiskt betryggande grundval», inses ju lätt att jordbrukarna »klaga i ogjort väder», när de ässe sig få för litet betalt för mjölken.

Men låt oss utgå från ett netto av kr. 14,50 pr ko, d. v. s. en medelmjölkning av 3,729 kg. — här skrives ju så mycket vackert om hur vi genom intensivare jordbruk skola öka våra skördar och på denna väg nå det eftersträfvade målet, mycken, mycken mjölk, ovanstående siffra minst — kan detta belopp sägas vara »vinst»? På en besättning om 50 djur — ca 200 tunn. — skulle ladugården alltså lämna 725 kr. i vinst. Ja, det är inte småsumlor det för en arrendator t. ex. som är hänvisad till uteslutande rent jordbruk, utan någon som helst biförtjänst. Arrendet för en sådan gård utgör i medeltal 2,000 kr. Avlöningarna utom för ladugårdspersonalen, uppgå till dubbla beloppet eller 4,000 kr. Skatter och utskylder i runt tal 1,000, inköp av gödningsämnen 500 å 1,000 kr., reparationer och underhåll lika mycket, ränta å kapital, 10,000 kr. (de övriga 10,000 som erfordras inbilla vi oss att ladugården förräntar) 500 kr. Summa utgifter i runt tal 9,500 kr. Kan innehavaren få sälja 150 å 200 säckar höstsäd till ca 3,000 kr., frö och diverse utsäde för ca 1,000, eller tillsammans omkring 4,000 kr., får han vara synnerligen belåten. Han skulle alltså kunna betala avlöningarna. Men han hade arrende också, utskylder etc. Och till allt detta står den storartade vinsten från ladugården »725 kr.» till hans förfogande! Han har baserat hela sin drift på ladugårdsskötseln, som termen lyder, ty han har i sitt kontrakt införd bestämmelsen »att stråfoder får icke från gården bortföras». Han har därför till ladugårdens Moloch försålt, nej offrat, allt vad gården producerat i form av vår-säd, rotfrukter, hö och halm. Icke till gångbart pris, utan till självkostnad. Han har icke likt affärsman eller industriidkaren lagt på någon vinst. Bort det! Den väntar han sig med ränta på ränta från *ladugårdens huvudkonto*, ty han ville så gärna ha vinsten utav sitt jordbruk, just i den formen. Och vänta får han också. Tills hans kor, med nuvarande utfodringssätt, höga avlöningar och låga mjölkpris lämna ungefär 3-dubbla mjölkkvantiteten mot nu. Skulle debet och kredit vid den tidpunkten ändock ej vilja gå ihop, ja då blir väl ingen annan råd än att då, men också först då, lägga driften å annan bog eller ock söka vidtaga några åtgärder för mjölkprisets höjande.

Billsta, Sorunda den 20 december 1912.

Paul Kjellberg.»

5:o) *Ur broschyren: »Några tankar i Egnahemsfrågan af Herman Flodkvist, jordbrukskonsulent i Örebro län.*

»Egnahemsrörelsen bör understödjas, ledas och kontrolleras av staten.

Den nu i vårt land pågående jordstreckningen för upprättande av nya småbruk medför såväl i socialt och politiskt hänseende som från jordbrukssynpunkt genomgripande förändringar, som komma att sträcka sina verkningar århundraden framåt i tiden.

Att denna rörelse, rätt planlagd och utförd, är god och till fullo värd det stora intresse, varmed den omfattas, detta har jag i det föregående sökt påvisa.

Första villkoret för upprättande av ett nytt småbruk med från statens synpunkt gynnsamt resultat är emellertid, att innehavaren kommer i den ekonomiska ställning, att han utan för stora umbäranden kan livnära sig och sin familj. Ha de nya småbrukens ägare att kämpa med stora ekonomiska svårigheter, kommer jordbruket att stå på en låg ståndpunkt, varjämte i dylikt fall förtroendet till egnahemsrörelsen lätt kan komma att rubbas.

Ehuru en mängd faktorer inverka på småbrukets ekonomi, bör man icke örbise, att den grundläggande faktorn dock är *jordens inköpspris*. Denna fråga är så viktig, att den väl talat mera ingående granskas.

Lyckligtvis finnas i vårt land icke få föreningar, aktiebolag och enskilda, som bedriva egendomsstyckning för upprättande av nya jordbrukshem på en ur allmän synpunkt sett fullkomligt sund basis. Flera bolag av ifrågavarande art ha t. ex. begränsad vinstutdelning till aktieägarna och stödja i vissa avseenden de småbrukare, som engagerat sig hos dem. Antalet sammanslutningar i nämnda syfte, berättigade att erhålla lån ur statens jordförmedlingsfond och att fungera som förmedlare av statens egnahemslån, uppgår f. n. till vid pass ett trettiotal. Man behöver oftast blott se namnen på dessa sammanslutningars stiftare eller styrelseledamöter för att bliva övertygad om, att de verka i den goda sakens intresse.

Tyvär finnas vid sidan av dessa nyttiga ägostyckare även åtskilliga, vilkas geschäft ingalunda är samhällsgagneligt. Mången fattig arbetare har i Sverige under de senare åren för oskäligt högt pris inköpt en jordlott till ledsnad för honom själv och hans familj, till skada från det allmännas synpunkt och till nytta endast för den företagsamma affärsman, vilken på egendomsstyckningen gjorde en vinst, som ej stod i rimlig proportion till hans arbete, kostnader och risk. För så vitt styckningen och försäljningen skett enligt lagliga former, är dock säljaren naturligtvis i sin fulla rätt. Denne har gjort en god affär, och detta är icke att klandra.

Egentliga felet ligger däri, att arbetaren-köparen överskattat jordens avkastningsförmåga. Till en dylik överskattning av ett småbruks ekonomiska bärkraft torde ej oväsentligt ha bidragit de ofta lika vackert klingande och välmenande som oväderhäftiga utläggningar, vilka under de senare åren presterats av en del personer med uttrycket »eget hem på landet», som utgångspunkt. Karakteristiskt för här åsyftade auktoriteter är, att deras kännedom om ett småbruk huvudsakligen förskriver sig från något besök i en egnahemsutställning eller från studiet av ett album ritningar över egnahemsvillor i vackra mönster. Något vidare har ej erfordrats för att vederbörande skulle komma till klarhet därom, att ordet »småbruk» är framtidens lösen. Och genast har man gripit till pennan.

Ehuru övertygade om att deras misstag och överdrifter skett i bästa välmening må vi hoppas, att här åsyftade art av skriftställareverksamhet så snart som möjligt blir ett minne blott. Staten kan emellertid icke med likgiltighet se på, att en mängd ekonomiskt svaga småbruk skapas.

Tvärtom synes det, som vore det statens plikt att söka uppfinna och begagna alla medel för att hålla priserna å de salubjndna smålotterna inom de rätta gränserna. Att en och annan förklarar åtgärder i denna riktning omöjliga, är ej tillräckligt skäl mot en utredning av frågan. Samma invändning har framställts mot mången lag, som genomförd visat sig vara till stort gagn. Ett exempel därpå är den nu gällande nya skogslagen.

I vissa delar av Tyskland, t. ex. Pommern, har såsom förut är sagt, egendomsstyckning ägt rum — i den nämnda provinsen sedan 1875 — vadan man där har större erfarenhet i frågan än vi. Bland åtskilliga fordringar, som provinsens lantbrukskammare, en institution motsvarande våra hushållningssällskap, uppställer på en planmässig inre kolonisation, märkes även följande:

»Den uppdelade jordens verkliga värde måste i högsta möjliga mån oavkortat komma den förra ägaren till godo, den genom styckningen uppkomna värdeförhöjning åter bör tillkomma småbrukaren. Det belopp, denna värdeförhöjning representerar, bör således ej tillfalla mellanhänder.»

Med det ovan anförda har jag velat framhålla behovet av en utredning av huruvida och i vad mån staten kan förhindra en oberättigad och skadlig prinförhöjning å jord, som styckas i smålotter.

Även i andra hänseenden har staten intressen att bevaka i den nu pågående egendomsstyckningen.

Det finnes flerstädes i vårt land egendomar, som äga dyrbara historiska minnen, ärevördiga gamla herresäten, vilka under många år i forna tider ägts och bebotts av personer, som i historien nämnas som vårt lands stormän. Jag är övertygad om, att trots allt det ej är utan en viss beklämning, en svensk med aktning för framfarna tider ser dylika egendomar styckas på så sätt, att *huvudbyggnaderna*, vid vilka framför allt de historiska minnena äro förknippade, bli *prisgivna åt vanskötsel och förfall*. Så länge till en gård hör en tillräcklig åkerareal, finnes ganska stor säkerhet för, att en dylik byggnad även i privat ägo bibehålles. Anorlunda blir fallet, om gården i sin helhet styckas. Här torde staten böra genom inköp av en dylik egendom eller en del därav eller på annat sätt träda emellan. Visserligen är vår tid framför allt praktisk. Men efter den kan komma ett tidevarv med annan läggning. Må vi ej bedriva egnahemsrörelsen så, att vi av våra efterkommande bliva anklagade för vandalism.

Det är i hög grad önskvärt, att från statens sida under den närmaste framtiden åtgärder vidtagas i avsikt att ytterligare understödja, leda och kontrollera den nu pågående egnahemsrörelsen. Med kännedom om det intresse, som från statsmakternas sida hittills kommit denna fråga till del, kan man även hoppas, att alla förslag, som det förtjäna, komma att grundligen övertvägas och prövas samt åtgärder vidtagas för rörelsens vidare utveckling i vårt land lyckobringande riktning.

Egnahemsfrågans svåraste problem.

Att äga ett jordbruk av den storlek, att det kan lifnära hela familjen, är säkerligen mål, som hägrar för alla arbetare, vilka ämna pröva lyckan som småbrukare. Deras intresse sammanfaller på denna punkt helt och hållet med det allmännas, ty utan tvivel är det från allmän synpunkt önskvärt, att av de nybildade småbruken största möjliga antal erhåller så pass självständig ställning som över huvud taget ett småbruk kan erhålla.

Med kännedom om vad ett jordbruk avkastar, kan man emellertid nog ej undgå att dragas i tvivelsmål, huruvida det i vanliga fall är möjligt för en arbetare att *med endast lånat kapital*, som måste förräntas, hålla ihop ekonomien på ett jordbruk av ifrågavarande storlek. Att uttala en bestämd åsikt i denna senare fråga torde f. n. ej vara möjligt, då någon tillräckligt omfattande statistik i ämnet från vårt land ej föreligger. Detta hindrar dock ej, att man redan nu på grund av det kända resultat, som vunnits vid flera småbruk, kan ha kommit till en tämligen riktig syn på saken.

Med den kännedom jag har om småbruk i olika delar av landet, har jag kommit till den uppfattning, att det blott under mycket gynnsamma förhållanden är möjligt för en arbetare att *med endast lånade medel* utan biförtjänst driva ett jordbruk av här ifrågavarande storlek. Det synes mig vara regel, att småbrukare med denna förutsättning få ekonomiska svårigheter att dragas med.

Emellertid är det känt, att rörande denna sak mången hyser en alldeles motsatt mening. Man anser som självfallet, att en småbrukare, blott han sköter sig, måste reda sig och anser en annan uppfattning endast framgången ur bristande intresse eller avoghet mot egnahemsrörelsen.

En rätt utförd och ej för långt driven egendomsstyckning äger helt visst i flera hänseenden stort värde, men detta hindrar ej, att stora svårigheter möta att skapa ekonomiskt bärkraftiga småbruk, just emedan de, som förutsättas skola bliva de nya egna hemmen

i de flesta fall sakna nödigt insatskapital. Om ett tillfredsställande svar kan givas på frågan, huru en obemedlad arbetare skall kunna nå en självständig småbrukares ställning, då är enligt min tanke det svåraste till egnahemsrörelsen hörande problemet löst.

I själva verket borde det ej förefalla onaturligt eller vara oväntat, att steget från obemedlad arbetare till självständig jordbrukare medför vissa svårigheter. Fordom hade man ej den uppfattningen, att vårt lands mindre jordbrukare, småbönderna, i ekonomiskt hänseende intogo en alldeles särskilt gynnsam ställning. Tvärtom hade man nog en förnimmelse av, att dessa i synnerhet efter svaga skördeår endast genom ytterligt sparsamt levnadssätt och t. o. m. stundom ej utan försakelse kunde draga sig fram. För att åstadkomma en förändring i det allmänna tänkesättet i detta avseende har emellertid ej fordrats något annat, än att benämningen *småbonde* blivit ändrad till *egnahemsinnehavare*. Då för några år sedan svenska språket riktades med detta senare ord, ansåg man i och med det samma det vara så naturligt, att en mindre jordbrukare måste ha god ekonomi, att man ej ens kom att tänka på att motsatsen kunde inträffa. Här torde kanske den invändningen göras, att forna tiders och nutidens jordbruk äro så olika, att jämförelser dem emellan svårigen kunna anställas. Jag förbiser visst icke denna olikhet i jordbrukets skötsel förr och nu, men antager, att den ökade avkastning, som numera vinnes på grund av ett intensivare brukningsätt, ungefär motsvarar de ökade fordringarna på livet men knappast mera. Trots den högst betydligt ökade bruttoavkastning, som nu förekommer, torde det knappast vara lättare att hålla ihop ekonomien vid ett mindre jordbruk nu, än det var fordom. Det är således ej så oberättigat att på denna punkt jämföra svenskt småbruk förr och nu, som det vid första påseende kan förefalla.

Att de nya småbrukarna i vissa hänseenden skulle vara sina yrkesbröder med det gammalmodiga namnet överlägsna, såsom man påstått, är svårt att inse — de äro »kött av deras kött och ben av deras ben». I ett hänseende intogo *småbönderna* en gynnsammare ställning; de ägde nämligen i allmänhet åtminstone hälften av sin gård, då däremot de småbrukare, varom här är fråga, äga intet.

Om således det mål, som hägrar för arbetaren, en självständig småbrukares ställning, ej kan nås så lättvindigt eller i ett slag, följer därav ej, att det är oupphineligt.

Jag har sett exempel på att småbrukare, som ägt en jordlott, ej större än att arbetstid blivit övrig att skaffa extra inkomst genom arbete i grannskapet, efter något år kommit sig ganska bra för. Ehuru de börjat utan kapital, ha de efter få år varit ägare till några kor, ungnöt, svin m. m. Med en sådan ekonomisk ställning har en småbrukare betydligt större utsikt att lyckas som självständig småbrukare.

En arbetare, som utan eget kapital önskar erhålla ett självständigt litet jordbruk, handlar därför klokt, om han till en början skaffar sig en jordlott av *den storlek*, att djuren och jorden till det mesta kunna skötas av hustrun och barnen, där vuxna sådana finnas, samt med *sådan läge*, att han själv året om har tillgång till god arbetsförtjänst. När han så efter några år genom uppfödning blivit ägare till ett antal djur och i övrigt hunnit komma sig för, lärt sig på bästa sätt sköta ett småbruk o. s. v., då kan för honom tiden vara inne att söka ett jordbruk, som kan ta hela familjens arbetskraft i anspråk.

Det har ofta uttalats och är nog en ganska allmän uppfattning, att alla nybildade egna hem böra vara av den storlek, att de kunna giva arbete och uppehälle året om till en familj. Att av de nya småbruken största möjliga antal erhåller denna storlek är otvivelaktigt önskvärt, men sannolikt är det fördelaktigt, att på platser, där god arbetsförtjänst kan påräknas, tillgång finnes även till så små jordbruk, att de möjliggöra arbetarens användning av sin arbetskraft till

extra arbete vid vissa tillfällen, om en dylik ställning ock vore att anse endast som ett övergångsstadium för den obemedlade arbetaren.

Vid bedömandet av småbrukets ekonomi vore en ekonomisk-statistisk beskrivning över ett stort antal småbruk, som ägt bestånd tillräckligt länge, värdefull. I de redogörelser, som föreligga från småbrukspremieringarna samt i berättelsen över de »52 pristagarna» vid lantbruksmötet i Örebro 1911, förekomma visserligen intressanta och värdefulla uppgifter beträffande småbrukets ekonomi. Omfattande endast ett antal *av de småbruk, som stå främst*, kunna de resultat, för vilka där redogöres, emellertid ej antagas vara allmängiltiga. Den avsedda redogörelsen bör omfatta *samtliga* under de senaste åren nybildade småbruk inom en trakt, t. ex. ett par län, vilka småbruk dock böra ha ägt bestånd så länge, att något resultat från ekonomisk synpunkt vunnits. Då bokföring, utvisande den ekonomiska ställningen, torde saknas, synes utredningen böra utföras ungefär såsom den av Urban von Feilitzen verkställda ekonomisk-statistiska utredningen. *Tjänare, statare, torpare*, d. v. s. vid besök på ort och ställe och efter uppgifter av såväl småbrukarna själva, som lämpliga personer i grannskapet.

Av en dylik noggrann och tillräckligt omfattande undersökning skulle klarhet vinnas rörande vissa på det ekonomiska resultatet inverkan faktorer, om vilkas betydelse f. n. olika uppfattningar råda t. ex. insatskapitalet, extra arbetsförtjänster o. s. v. Denna statistik skulle bli *grundvalen för bedömandet av egnahemsrörelsens mest betydelsefulla fråga, småbrukets ekonomiska bärkraft*. Den vore därför av så stor betydelse, att den synes böra överlämnas åt statens konsulent för det mindre jordbruket, varigenom säkerhet vunnas, att undersökningen bleve utförd med sakkunskap och opartiskhet. Det är i hög grad önskvärt, att en undersökning anordnas, som giver vid handen, huru *det ekonomiska resultatet ställer sig vid det stora flertalet nybildade småbruk*. Detta resultat torde knappast framgå av beskrivningar över de jordbruk, som — kanske på grund av framstående personlig duglighet hos ägaren eller andra gynnsamma omständigheter — stå främst, huru värdefulla i och för sig dessa beskrivningar än kunna vara.»

Sedermere blev jag i tillfälle att till jordbruksutskottet överlämna jämväl en P. M. av ungefär följande innehåll:

»Härmed överlämnas kungl. lantbruksstyrelsens yttrande till Konungen i anledning av herr Carl Heymans inlägga till Kungl. Maj:t. Av detta yttrande skulle framgå, att den sak, varom jag i min motion velat bringa på tal, redan skulle vara i ett gott läge. Emellertid har det upplysts mig, att det yttrande, som lantbruksstyrelsen avgav 23 april 1912 under presidium av tillförordnad chef, icke lär hava gillats av nuvarande chef i lantbruksstyrelsen, och att detta sannolikt varit orsaken till att ärendet i enlighet med lantbruksstyrelsens hemställan ännu ej blivit av Kungl. Maj:t avgjort. Så mycket större anledning finnes då, att något från Riksdagens sida göres åt saken i enlighet med den »kläm» jag givit åt min motion n:r 202»,

varande kungl. lantbruksstyrelsens yttrande så lydande:

»Avskrift.

Till Konungen.

Uti en till Eders Kungl. Maj:t den 26 januari 1912 ställd skrift har föreståndaren för Stockholms och Uppsala läns bokföringsföreningsbyrå Carl Heyman anfört följande:

Det ombärliga i att medels siffror ingående kontrollera en ekonomisk verksamhet insåge man numera inom alla områden. Möjligheten att göra en sådan

kontroll effektivt bleve dock olika, beroende på verksamhetens art, och denna bestämde i varje fall ett visst sätt för kontrollens anordning.

Att medelst kalkyler avgöra om en produktion lönade sig vore sålunda inom t. ex. industrien jämförelsevis lätt, emedan man härvid ej behövde räkna med andra kvantiteter än sådana, som ägde ett verkligt marknadspris.

Inom jordbruket åter bleve en sådan ekonomisk beräkning vanligen mycket svårare, emedan en stor del av jordbruksproduktionen saknade marknadspris, i det att till denna del jordbruket självt vore den enda avnämaren, och emedan vidare alla de olika jordbruksgrenarna grepe in i varandra på ett sätt, som ej ägde rum inom någon annan näring.

Härav följde bland annat, att jordbruksekonomiska beräkningar, för att bliva vägledande för den ekonomiska riktningen, måste belysa alla de enskilda grenarna samfällt. På samma gång komme de då att påvisa vinst eller förlust av jordbruket i dess helhet och den andel, som envar av dessa grenar ägde i slutresultatet. Jordbruksproduktionen vore ock så viktig, att de ekonomiska villkoren för densamma måhända borde bekantgöras genom det allmänna, om detta ej på enskild väg kunde ske.

Att man här i Sverige kraftigt arbetat på och även lyckats att betydligt höja jordbrukets produktion vore så uppenbart, att det ej med några siffror behövde bekräftas.

Den brännande ekonomiska frågan vore nu, huru den starka och säkerligen alltjämt pågående förskjutning till förmån för foderväxterna samt den ökade intensiteten i jordbruksdriften, som under senare åren mångenstädes ägt rum, vilket ej minst framginge genom de minskade trädesarealerna, i själva verket betalade sig. Det enda, som kunnat med säkerhet angivas, vore att systemförändringen inom vårt jordbruk, varigenom det i huvudsak ej längre lade tyngdpunkten på att vara spannmålsproducerande, ofantligt ökat omsättningen, så att lantmännens såväl inkomster som utgifter ofta bliva flerdubbelt större än förut. Men om jämsides härmed jordbrukets nettoavkastning ökats eller vilket jordbrukssystem, som under vissa förhållanden vore det mest lönande, därom vore strängt taget litet eller intet bekant.

Hittills saknades nämligen så gott som fullständigt sådana jordbruksekonomiska beräkningar, som skulle kunna lämna tillförlitligt och allsidigt svar på den utomordentligt viktiga frågan, i vad mån hela den nya riktningen inom jordbruket, eller större delen av skördarnes förvandling till animaliska produkter, vore ekonomiskt riktig.

Det bör emellertid framhållas, att ingående jordbruksekonomiska beräkningar krävde ett så stort mått av arbete såväl från egendomens sida för att grundanteckningarna skulle bliva tillräckligt noggranna och detaljerade, som för den, åt vilken anförtroddes att bearbeta materialet, att det syntes föga troligt, att sådana beräkningar i önskvärd omfattning inom vårt land skulle kunna åvägbringas utan statens hjälp. Det skulle nämligen för enskilda kännas alltför betungande att utan vederlag bära allt det med ifrågavarande arbetet förenade besväret och kostnaden, så mycket mera som nyttan härav dels vore alltför litet uppskattad och dels onekligen blott så småningom kunde förväntas komma vederbörande till godo. Slutligen skulle ock medel för bokföringsresultatets tryckning och spridning,

på samma sätt som skedde i Tyskland, svårligen på enskild väg kunna åväga-bringas.

De av Riksdagen till främjande av ordnad bokföring vid mindre jordbruk anvisade medel kunde ej förutsättas verka i det syfte, varom här vore fråga. De med jordbrukets praktiska skötsel strängt sysselsatta lantmän, till förmån för vilka detta anslag beviljats, voro i allmänhet icke villiga eller lämpliga och kunde väl ej heller rimligen åläggas att medelst sin jordbruksrörelse lämna material för jordbruksekonomiska beräkningar, vilket skulle kräva mera tid och arbete, än vad strängt taget vore förenligt med den enskildes fördel. Men även om denna svårighet kunde övervinnas, så kvarstode likväl, att den hjälp, som genom anslaget kunde komma den enskilde jordbrukaren till del, ej vore tillräckligt stor för att i nämnvärd grad minska den för honom kännbara kostnad, som det här ifrågavarande mera ingående bokföringssättet skulle erfordras.

I allmänhet syntes den bokföring, som genom sagda statsunderstöd skulle främjas, tillsvidare endast kunna bliva av beskaffenhet, att den i främsta rummet bringade reda i lantmannens affärsställning i dess helhet, så att han sattes i stånd till att fullgöra den deklarationsskyldighet, som numera åläge honom. Däremot finge man ej förvänta, att härav skulle framgå den upplysning om olika jordbruksgrenars bärighet, som endast mera ingående bokföringsmetoder kunde skänka.

Ej heller syntes det som om man i detta syfte skulle kunna utnyttja den bokföringsskyldighet, vilken numera åläge deltagarna i de så kallade jordbrukspremieringarna. Det vore nämligen uppenbart, att ifrågavarande angelägenhet vore av sådan vikt, att den borde skötas som en huvudsak av utbildade fackmän, liksom att grundmaterialet för beräkningarna borde lämnas av för sådant uppdrag särskilt intresserade och lämpliga lantmän. Det vore också ganska säkert, att ifrågavarande beräkningar enligt enhetliga grunder helst borde omfatta såväl mindre egendomar, som ensamma vore föremål för premiering, som större gods.

På grund härav har bemälda Heyman hemställt, att Eders Kungl. Maj:t täcktes anmoda lantbruksstyrelsen dels att utarbета en plan för sakkunnigt ledda och kontrollerade jordbruksekonomiska beräkningar samt dels att vidtaga erforderliga åtgärder för att under en följd av år å lämpliga egendomar i skilda delar av landet pröva de fastställda beräkningssätten samt därefter offentliggöra de vunna resultaten och att härför behövliga penningmedel måtte ställas till förfogande.

Genom nådig remiss den 27 januari 1912 har Eders Kungl. Maj:t anbefallit lantbruksstyrelsen att häröver avgiva underdånigt utlåtande, och får till åtlydnad härav styrelsen, med återställande av remissakten, i underdånighet anföra följande.

Det i förevarande skrift åberopade sedan längre tid tillbaka kända förhållandet, att en förskjutning på senare tiden ägt rum beträffande användningen av Sveriges åkerjord till förmån för foderväxterna, på samma gång genom procentisk minskning av trädesarealen större intensitet i jordbruksdriften inträtt, har givit anledning till uppkastande av den frågan, om och i vad mån denna förskjutning varit i ekonomiskt avseende fördelaktig eller ej. Frågan om ladugårdsskötselns jämte den därav beroende mjölk- och smörproduktionens räntabilitet har i och med detsamma trätt i förgrunden och kräver sin lösning. Liknande förhållanden råda för närvarande även i vårt grannland Danmark.

De spörsmål, som härigenom kommit på dagordningen, äro dock av den

invecklade beskaffenhet, att de påkalla noggranna och ingående ekonomiska beräkningar, utförda under någon tid på egendomar av olika storlekar inom skilda delar av landet, beräkningar, som icke kunna utan vidare utföras av de enskilda egendomsägarna eller de med understöd av statsmedel numera inrättade bokföringsbyråerna, vilka i detta avseende måste bliva beroende på de enskilda jordbrukarnes mer eller mindre fullständiga uppgifter.

För att dylika undersökningar skola bliva till verklig nytta måste de utföras av fullt sakkunnige personer under enhetlig ledning och efter en gemensam plan, uppgjord med full kännedom om det mål, till vilket man önskar komma.

Det kunde emellertid sättas i fråga, om staten skulle behöva härvid ingripa eller om det icke skulle kunna väntas att jordbrukarna själva, vilka för sin egen ekonomi givetvis hava det största intresse av att dessa beräkningar utföras, kunde taga saken om hand. För sin del anser lantbruksstyrelsen, att frågan är av så stor vikt för hela landets ekonomi, att staten icke bör låta undersökningarnas utförande bero på huruvida enskilda jordbrukare finna sig böra åtaga sig frågans lösning, helst ovisst torde vara om de enskildas bemödanden ens härvidlag skulle vara tillräckliga. För övrigt torde det vara självklart, att undersökningarna hava den största betydelse för lantbruksförvaltningen, vars åtgärder särskilt beträffande egnahemspolitiken tarva noggrann kännedom om ej blott de tekniska utan även de ekonomiska villkoren för lantbrukets utveckling.

Innan dylika undersökningar komma till stånd, bör plan för desamma utarbetas, och lantbruksstyrelsen anser i sådant avseende lämpligt, att styrelsen sättes i tillfälle att för uppgörande av förslag till en dylik plan samråda med tre tillkallade sakkunnige, vilka för sådant ändamål borde äga rätt att åtnjuta rese- och traktamentsersättning. Kostnaderna härför har lantbruksstyrelsen beräknat skola uppgå tillhoppa till högst 750 kronor, vilket belopp torde böra ställas till lantbruksstyrelsens förfogande.

På grund av vad sålunda blivit anfört, får lantbruksstyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes *dels* bemyndiga lantbruksstyrelsen att för det av styrelsen angivna ändamål tillkalla tre sakkunniga personer att sammanträda i Stockholm ävensom medgiva, att de finge åtnjuta vid sammanträden under sammanlagt högst 14 dagar dagtraktamente med tio kronor samt under resa till och från Stockholm resekostnads- och traktamentsersättning efter tredje klassen i gällande resereglemente, *dels ock* anbefalla statskontoret att, till betäckande av omförmälda kostnader, till lantbruksstyrelsen på rekvisition och mot redovisningsskyldighet utanordna förenämnda belopp, sjuhundrafemtio kronor.

Stockholm den 23 april 1912.

Underdånigst

På lantbruksstyrelsens vägnar

Aug. Lyttkens.

Henrik Egerström.

Lantbruksstyrelsen, angående anvisande av medel för utarbetande av en plan för sakkunnigt ledda och kontrollerade jordbruksekonomiska beräkningar m. m.

Bestyrkes å tjänstens vägnar:

Nils Lange,
Registrator.

Innan jordbruksutskottet avgivit sitt utlåtande, stodo följande artiklar att läsa i pressen och bland vilka jag särskilt skulle vilja fästa uppmärksamheten vid redogörelsen för undersökningarna av det schweiziska jordbrukets räntabilitet i Stockholms-Tidningen, som först av alla tidningar, genom omnämmandet av denna schweiziska institution, velat framhålla den stora betydelsen av min motion:

1:o) *Stockholms-Tidningens landsortsupplaga nr 7794, måndagen den 10 mars 1913.*

»Undersökningar rörande det schweiziska jordbrukets räntabilitet.

Förra måndagen omnämndes, att ett egnahemsbolag i Stockholm föranstaltat en pristävlan i landbruksbokföring för sina kolonister för att på detta sätt utreda småbrukens ekonomi. Frågor av denna art äro ock utomordentligt viktiga. Ty en god jordbruksekonomi är för Sverige viktigare än alla andra ekonomiska problem sammanslagna. Glädjande nog synes det ock, som om jordbruksfrågans ekonomiska synpunkt allt mer skulle draga uppmärksamheten till sig. Härpå tyder ej minst den i riksdagens Andra kammare av hr E. Molin i Dombäcksmark väckta motionen — som vi önska välförtjänt framgång — om skrivelse till K. M:t med begäran om utredning av jordbrukets ekonomi. Under sådana förhållanden måste det vara av intresse att få erfara, att räntabilitetsberäkningar av ifrågavarande art sedan flere år äga rum i ett annat europeiskt land, Schweiz, där de utföras under statskontroll och delvis på statens bekostnad.

Här nedan må även ett och annat nämnas om anordningen och arbetssättet inom denna uppseendeväckande institution.

Det schweiziska »bondesekretariatets» räntabilitets-undersökningar ha under hand blifvit allt mer och mer populära. Ej allenast den schweiziske bonden och andra intresserade näringsidkare i Schweiz känna till den, utan även i utlandet studerar man med intresse de årliga berättelserna. Tillvägagångendet har ock studerats av män från snart alla Europas länder.

Den schweiziske jordbrukaren insåg snart nog det betydliga värde, som ligger i en ordnad bokföring samt den nytta, som häraf kunde dragas. Ty det är uppenbart, att vad som an knyter sig till livet självt måste anses för en oomkultrunkelig sanning. De av sekretariatet ävägabragna siffrorna tjäna nu till undervisningsmateriell i alla lantbruksskolor. De ha gjort det möjligt för läraren att basera sitt föredrag på *schweiziska* förhållanden, under det att han förut var nödsakad att använda en materiell, som alls ej passade in på dessa.

Förberedande undersökningar.

År 1898 fattade den schweiziska regeringen beslut om att föranstalta om en allmän yrkesberättelse och yrkesenquôte, och det schweiziska jordbruksdepartementet anmodade med anledning härav sekretariatet att företaga en del förundersökningar till en jordbruksenquôte. (Med enquôte menar man undersökning genom förhör av personer, som antagas äga särskild kännedom om det förhållande, som är undersökningens föremål.) För dessa förberedande undersökningar utarbetades följande program:

1. Under loppet av ett år skall det föras ett enkelt bokhålleri på de 8 egendomar, vilkas förhållanden man vill undersöka.

2. Det skall företagas en undersökning av lantbrukets tillstånd inom en viss socken och resultatet härav uttömmande beskrivas.

Ändamålet härmed var att *pröva själva undersökningsmetoden*; något resultat rörande lantbruksförhållandena skulle däremot icke utdragas av det insamlade materialet.

Denna provundersökning utföll fullt tillfredsställande. Den bevisade, att man på denna väg var i stånd till att insamla ett sällsynt värdefullt material, varför sekretariatet föreslog lantbruksministeriet att *fortsätta på samma sätt* efter följande plan:

1. Det skall årligen föras räkenskaper å 20—40 olika egendomar, som under första året erhålla gottgörelse för sitt besvär.

2. Efter första räkenskapsårets slut blir vederbörande anmodad om att fortsätta och att överlämna sina räkenskaper till sekretariatet för vidare bearbetning.

3. Nya egendomar skola framdeles indragas i undersökningarna, till dess att dessa omfatta ett tillräckligt antal egendomar, som äro typiska för olika trakter av Schweiz.

4. Undersökningarnas huvudresultat skola årligen sammanföras till en berättelse.

Härtill gav jordbruksdepartementet sitt samtycke; det blef beviljat 5,000 francs till de antydda räntabilitetsundersökningarna, och den första stora bokhållerikursen, med 131 deltagare, hölls i februari månad 1901.

Enquêtens verkställande.

a) Bokföringssystemet.

Åt de lantmän, som ville föra böcker för sekretariatet, utlämnades professor E. Laurs överskådliga, på enkel bokföring baserade bok »Landwirtschaftliche Buchhaltung für bäuerliche Verhältnisse» (Lantbruksbokföring för mindre jordbrukare). Enligt denna måste det föras 4 böcker: en *inventariebok*, en *kassabok*, en *varuomsättningsbok* och en *huvudbok*.

Överallt komma följande 4 konton till användning: *jordbruket*, *hushållet*, *binäringen* och *den privata förbrukningen*.

Huvudboken föres icke av jordbrukaren själv; den skall uppställas av sekretariatet och tillsändas dess bokförare.

b) Bokföringskurser, sekretariatets och kursdeltagarnas förpliktelser.

I slutet av december varje år kan man i den schweiziska dag- och fackpressen få se en inbjudan till att deltaga i de kurser, som hållas under februari, så att räkenskapsföringen kan börja den 1 mars. Under åren 1901—08 ha årligen undervisats inemot 130 lantmän, av vilka omkring 90 proc. deltagit i bokföringen, för att lämna material till räntabilitetsberäkningar.

Sekretariatet garanterar varje kursdeltagare:

- 1) Reseersättning för 3:e kl.;
- 2) Fritt vivre under kursen;
- 3) Samtliga nödvändiga böcker gratis.

Jordbrukaren å sin sida förpliktar sig till att föra böckerna under minst ett år, och att till sekretariatet överlämna materialet för vidare bearbetning. Skulle han icke uppfylla dessa förpliktelser, är han skyldig ersätta omkostnader, som uppstått.

Själva kursen pågår i 7 dagar; den användes för att diktera ett räkenskaps exempel och för att påpeka alla viktiga punkter. En afton anslås för fri diskussion. Det ämne, som under denna korta tidrymd måste behandlas, är så enormt, att lantmannen först kommer in i det och får den rätta blicken på bokföring, när han hemma börjar taga praktiskt itu med arbetet.

c) Räkenskapskontrollen.

Räkenskapsåret börjar den 1 mars. Under sommarens lopp blir nu varje egendom inspekterad av sekretariatets ämbetsmän. Bokföringen kontrolleras och eventuella fel rättas.

Då sådana kontrollresor kosta mycket pengar, måste inspektionerna försigå så hastigt som möjligt. I regel kräva de blott 1—2 timmar och blott undantagsvis längre. Normalt kunna pr dag besökas 3 egendomar. För att ingen tid skall gå förlorad, underrättas varje egendom om den dag, då kontrollen infinner sig samt om inspektörens resplan.

d) Bearbetningen.

Sedan bokföringsresultaten erhållits, sammanföras de till en berättelse, som årligen offentliggöres i ett nummer av den *schweiziska lantbruksekonomiska årsboken*.

Den väsentliga betydelsen av dessa undersökningar ligger synnerligast däri:

1) Undersökningarna tillåta ett bedömande av lantbrukets räntabilitet och förändringar i detta hänseende;

- 2) De möjliggöra lösningen av en mängd vetenskapliga spörsmål, rörande jordbruksdriften;
- 3) De lämna siffermaterialet för jordbruksundervisningen;
- 4) De bilda en utgångspunkt för agrarpolitiska krav och äro i allmänhet av stor betydelse för hela samhället;
- 5) De skaffa lantmannen ökat vetande;
- 6) De göra det möjligt för den bokförande att skaffa sig en tillförlitlig överblick över sin egendom och utgöra ofta grunden för försäljning. *De skydda lantmännen mot att överbetala en egendom.* Det är klart, att i samma mån undersökningsmaterialet tilltager, så blir resultatet icke allenast mera rikhaltigt utan tillika mera korrekt.

e) Omkostnaderna.

För närvarande äro 6 personer *uteslutande* sysselsatta med ifrågavarande *räntabilitetsundersökningar*. De kosta f. n. omkring 18,000 kr. om året. Härav bekostar staten omkring $\frac{2}{3}$, lantmannasammanslutningen resten. Kostnaden för varje räkenskapsföring belöper sig till omkring 55 kr. i svenskt mynt.

S utbeträktelser.

I ovanstående betraktelser — hämtade från tidskriften »Dansk Land» — har det gjorts reda för, på vad sätt undersökningarna av det schweiziska lantbrukets räntabilitet utvecklats sig från en eustaka provundersökning till en självständig institution under det *schweiziska bonde-sekretariatet*. Dennas arbeten offentliggöras varje år och stå till disposition för envar. De utfyllas varje år med nya värdefulla undersökningar. Egendomarnas nettoutbyte komma i detta hänseende att spela en stor roll från skatteteknisk synpunkt. Man kan som resultat härav spåra en sund prispolitik. Orättmätiga fordringar från fordringsägarens sida kunna tillbakavisas, tack vare det goda bokhålleriet. Och den, som med uppmärksamhet studerar räntabilitetskalkylerna, torde icke kunna undgå iakttaga, med huru ringa lön bonden den dag, som i dag är, måste arbeta. trots allt det, som åtgöres för att göra lantbruket så lönande som möjligt. Räntabilitetsundersökningarna skola bringa klarhet, de skola visa vägen till målet: en stor ekonomisk vinst till nytta och gagn för såväl land och stad.»

2:o) *Landsbygden nr 8, 1913.*

»Jordbrukets nödläge.

En beaktansvärd riksdagsmotion.

»*Allting är utrett om jordbruket, utom själva kärnan.*»

En motion, som hittills tilldragit sig föga uppmärksamhet men vilken i vida högre grad än mycket annat, som tar våra lagstiftares tid och intresse i anspråk, vore förtjänt av deras allvarliga beaktande, har vid årets riksdag väckts i Andra kammaren av hr Emil Molin i Dom-bäcksmark, som föreslår, att K. M:t måtte föranstalta om en utredning angående det svenska jordbrukets ekonomi och de jordbrukande klassernas levnadsförhållanden i syfte att klargöra vilka åtgärder, som tarvas för den jordbrukande befolkningens bibehållande vid jordbruket och för egnahemsrörelsens fortsatta utveckling.

Motionären utgår i sin motivering från den välbefogade och obestridda satsen, att ett lands lycka och välstånd ytterst bero på hur dess jordbruk är ordnat. I vårt land erkännes också jordbruket, åtminstone teoretiskt, såsom grunden för samhällets lycka. Men, framhåller motionären, då är det även givet, att i den mån jordbruket kommer i betryckt läge, försvaras och omöjliggöres utvecklingen mot lyckligare samhällsförhållanden, och det kan icke förnekas, att vårt svenska jordbruk för närvarande befinner sig i ett mycket betryckt läge. Bland orsakerna till att jordbrukarens lott blir allt svårare, framhåller motionären emigrationen, indust-

rialismen och flykten från jorden in till städerna. I dessa omständigheter ser han dock mera yttfringar av en djupare liggande huvudorsak, varav de angivna missförhållandena endast äro följder, än denna orsak själv.

Statsmakterna ha visserligen genom olika åtgärder sökt råda bot för det onda, men deras undersökningar ha huvudsakligen rört sig omkring sakens periferi. »Med skül kan sägas», utbrister motionären, »att så gott som allting är undersökt och utrett rörande jordbruket utom själva kärnan i det hela: Hur hänger det ihop med det svenska jordbrukets ekonomi?» Man har utan vidare gått ut ifrån att jordbruket i och för sig är ekonomiskt bärkraftigt och inriktat undersökningarna på att finna och avlägsna de mera tillfälliga omständigheter, som på större eller mindre jordbrukaregrupperns ekonomi haft en ofördelaktig inverkan. Bland exemplen på sådana undersökningar anför motionären Norrlandskommittén, den pågående utredningen angående jordbrukets avsättningsmöjligheter, den likaledes pågående utredningen om de åtgärder som i främmande land vidtagits för bondeklassens bibehållande vid jordbruket, försöken att ordna jordbrukets kreditförhållanden, statens, landstingens och hushållningssällskapens åtgärder för det mindre jordbrukets höjande, undersökningarna rörande torparnas levnadsförhållanden, egnahemsfrågan m. m. Alla dessa åtgärder och ansatser, hur goda och välsignelsebringande de än varit, ha dock endast rört sig vid sidan av och omkring huvudsaken, medan huvudsynpunkten, jordbruknäringens ekonomi i och för sig, knappast ens blivit vidrörd.

Motionären framhåller vidare, att man icke kan få ett riktigt begrepp om jordbrukets ekonomi genom att endast taga kännedom om s. k. »mönsterjordbruk», åt vilkas ekonomi den praktiska jordbrukaren, som måste leva av vad hans jordbruk avkastar, skakar på huvudet, utau man måste taga kännedom om förhållandena vid sådana jordbruk i landets olika delar, vilka bedrivs utan konstlade medel under strävsamt arbete och umbäranden samt med anlåtande av de hjälpkällor naturen själv gifvit. Det ekonomiska resultatet av sådana jordbruk borde bli föremål för en sakkunnig undersökning med hänsyn till dess förmåga att förränta det däri bundna kapitalet och lämna ersättning för det därå nedlagda arbetet. En jordbruksstatistik, som på detta sätt går till grunden med hela frågan, saknas nu fullständigt, men det är just en sådan som behövs. Motionären är övertygad om att en sådan statistik skulle ådagalägga, huru överdrivna de föreställningar äro, som man i allmänhet gör sig om jordbrukets ekonomiska bärighet och hur ytterst grannliga frågan är, om jordbruket i vårt land verkligen tål större skattetunga. Men den skulle äfven, enligt motionärens åsikt, ge ett faktiskt underlag för bedömande av hithörande förhållanden samt anvisa vägar, medel för missförhållandenas avhjäljande samt de utvecklingslinjer, vilka ett arbete för jordbrukets framtid med trygghet kan följa.

Så långt motionärens framställning, Det lider intet tvifvel att han med sin motion satt fingret på den sjukaste och ömmaste punkten i vårt nutida samhällsliv, den huvudfråga som framför alla andra tränger till en god och betryggande lösning, om samhället skall kunna bibehållas friskt och sunt samt landet bibehålla sin ekonomiska självständighet, varav i sista hand även dess politiska frihet och självbestämmningsrätt är beroende. Här ligger utan gensägelse den sociala frågans innersta och mest betydelsefulla kärnpunkt, och allt påstrande med »sociala reformer» skall förvisso visa sig vara endast palliativ, så länge man icke förmår skapa ett ekonomiskt lönande jordbruk, som kan bära upp en ekonomiskt välställd samt trygg och förnöjsam bondeklass. Härpå hänger landets framtid och vart folks lycka framför allt, och man måste vara motionären tacksam för att han riktigt uppmärksamheten på denna framför andra viktiga fråga, även om man ej kan hoppas att han skall vinna mycket gehör för sina synpunkter i en riksförsamling, där partiväsen och partiintriger till så huvudsaklig del lägga beslag på uppmärksamheten, som förhållandet för närvarande är i vår svenska riksdag.

Man torde emellertid vara berättigad att hysa sina tvifvelsmål, huruvida en byråkratisk och ämbetsmannamässig utredning rörande jordbrukets ekonomi, sådan motionären synes hava tänkt sig, skulle bliva till något synnerligt gagu eller lända till förbättrande af jordbrukets ställning. På jordbruksdriftens ekonomiska resultat inverka nämligen så många omständigheter, som undandraga sig en dylik utrednings bedömande, och förhållandena te sig i detta avseende så ohärdade i landets skilda delar, att en officiell utrednings resultat lätt skulle kunna bli väsentligt missvisande. Här gäller mer än på de flesta områden satsen, att »ingen känner så väl var skon klämmer, som den som själv bär den», och säkert äro jordbrukarna själva de mest kompetenta att angiva de verkliga orsakerna till jordbrukets betryckta läge samt angiva de botemedel, vilka kunde vara ägnade att leda till en bättre och tryggare ställning. Härtill sakna

de dock ännu utvägar. En hela landet omfattande bondeorganisation skulle bäst avhjälpa denna brist, och då denna organisation med hela den svenske bondeklassens erfarenhet och sakkunskap bakom sig framträdde med böndernas krav på statsmakternas omvårdnad och åtgärder till förbättrande av jordbrukets ställning, skulle den förvisso tilltvinga sig den uppmärksamhet och det gehör, som icke på någon annan väg kunna vinnas. Ej minst ur denna synpunkt är det en tvingande nödvändighet, att Bondeförbundet med snaraste blir verklighet.»

3:o) *Stockholms-Tidningen* den $\frac{3}{4}$ 1913.

»Undersökningar rörande jordbrukets räntabilitet.

Bland årets riksdagsmotioner förtjänar hr E. Molins i Dombäcksmark om skrivelse till k. mt med begäran om utredning av det svenska jordbrukets ekonomi och de jordbrukande klassernas levnadsförhållanden att särskilt uppmärksammas. Det är en fråga av mycket stor betydelse, som här beröres.

Jordbruket kallas med skäl alltjämt för landets modernäring. Ingen ekonomiska fråga är viktigare än den att höja lantbrukets produktion. Men produktionen måste ock vara lönsam. Motionären menar, att vi just i detta hänseende famla i ovisshet, och han har förvisso ej orätt.

Att komma till större klarhet i detta hänseende är ett önskningsmål, som borde intressera varje god medborgare, oavsett hans partiståndpunkt. Motionens stora allmänintresse har måhända dock till någon del förringats därigenom, att den ställts i samband med tullfrågan och med spörsmålet om jordbrukets skatteförmåga, jämfört med andra näringar. Detta skulle ju kunna tänkas väcka farhåga hos riksdagens många tullvänner och stöta arbetarpartiet för huvudet. Framför allt må dock invändas mot ifrågavarande sammanblandning, att den lätt kunde giva skenet av, att motionären i visst avseende velat föregripa den utredning, han begär. Det får nämligen ej ens misstänkas, att undersökningar om jordbrukets ekonomi tillkommit för att främja ett eller annat ekonomiskt åskådningsätt. Äfven i ett annat hänseende hade, synes det oss, en omredigering av motionen varit önskvärd. »Jordbrukets ekonomi i allmänhet och de jordbruksidkande klassernas levnadsförhållanden» är en alltför vidtomfattande fråga att utreda på det sätt, som föreslås. En begränsning är nödvändig för att kunna komma saken in på livet. Måne ej en praktisk lösning låge däri, att man till en början inskränkte sig till att utföra räntabilitetsberäkningar för vissa jordbruk och att härvid utvaldes sådana, som för olika landskap kunde betraktas för typiska? Sådana räntabilitetsundersökningar äro ej någonting oförsökt. De pågå nämligen sedan några år tillbaka i ett annat land, Schweiz, vars initiativ i denna riktning väckt uppmärksamhet hos hela det övriga, jordbruksintresserade Europa.

Undersökningarna av det schweiziska jordbrukets räntabilitet ha ock utvecklat sig från en enstaka provundersökning till en självständig, stabil institution under det schweiziska bonde-sekretariatet. Dennas arbeten offentliggöras varje år och stå till disposition för envar. De studeras ock af alla samhällsklasser.

För att dylika undersökningar skola bliva till verklig nytta, måste de emellertid — liksom det äger rum i Schweiz — utföras av fullt sakkunniga och intresserade personer under enhetlig ledning och efter en gemensam plan, uppgjord mod full kännedom om det mål, till vilket man önskar komma.

Det kunde emellertid sättas i fråga, om staten skulle härvid ingripa eller om det icke skulle kunna väntas, att jordbrukarna själva, vilka för sin egen ekonomi givetvis ha det största intresse av, att dessa beräkningar utföras, kunde taga saken om hand. Frågan är dock, synes det oss, av så stor vikt för hela landets ekonomi, att staten icke bör låta undersökningarnas utförande bero på, huruvida enskilda jordbrukare befinnas villiga åtaga sig frågans lösning, helst ovisst torde vara, om de enskildas bemödanden ens härvidlag skulle vara tillräckliga. För övrigt torde det vara självklart, att undersökningarna ha den största betydelse för lantbruksförvaltningen, vars åtgärder, särskilt beträffande egnahemspolitiken, torde vara noggrann kännedom om ej blott de tekniska utan även de ekonomiska villkoren för lantbrukets utveckling.

I Schweiz betalar staten ock $\frac{2}{3}$ av kostnaden för sådana undersökningar. Frågan har även hos oss visat sig äga den grad av aktualitet, att man jämväl praktiskt börjat syssla med

dess lösning. Härom vittnar bl. a., att ett egnabemsbolag i huvudstaden ansett det vara av sådan vikt att få utredt småbrukens bärighet, att bolaget anordnat en pristävlan för bokföring för sina kolonister. Men vikten härav ligger nog mest i exemplet. Det har visat sig, ganska förklarligt för övrigt, att en viss misstro alltid förefinnes från de mindre jordbrukarnas sida mot dylika initiativ, då de utgå från enskilt håll. Utan ingripande från det allmänna lärsaken därför ej kunna fullföljas med den kraft och den framgång, som dess vikt förtjänar.

Det vore därför att beklaga, om den behjärtansvärda tanken med ifrågavarande motion ej skulle leda till någon åtgärd från statsmakternas sida.

Jordbruksutskottets utlåtande, som ankom till Riksdagens kansli den 11 april 1913, var så lydande (med utelämnande av motionen, som i utlåtandet avtryckts):

»Nr 46.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl.

Maj:t angående utredning rörande det svenska jordbrukets ekonomi m. m. (2:a Avd.)

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets behandling överlämnad motion, nr 202, har herr *Molin* i Dombäcksmark hemställt, att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående det svenska jordbrukets ekonomi och de jordbrukande klassernas levnadsförhållanden i syfte att klargöra vilka åtgärder, som tarvas för den jordbrukande befolkningens bibehållande vid jordbruket och för egnahemsrörelsens fortsatta utveckling.

Till stöd härför har anförts följande:

»Ett lands lycka och välstånd — — — — —
— — — — — »Några tankar i egnahemsfrågan».

Örebro 1912.»

Frågan om det svenska jordbrukets uppblomstring och utveckling öppnar för statsmakterna såväl som för den enskilde ett rikt arbetsfält, där uppgifternas mångfald lika litet som deras svårighet får verka avskräckande, utan alla goda uppslag omsorgsfullt böra tillvaratagas. Ur denna synpunkt anser utskottet, att motionärens förevarande framställning obestridligen förtjänar intresse och beaktande, icke blott med avseende fäst vid den varma omtanke om vår modernärings framtid, som därutinnan kommit till uttryck, utan ock med hänsyn till den sakliga innebörden av hans uttalanden. Dessa innehålla onekligen, bortsett från en kanske alltför stor benägenhet att framhäva vissa brister och skuggsidor, i väsentliga delar icke obefogade erinringar rörande

Utskottet.

den svenska jordbruksnäringens ställning och villkor. I likhet med motionären torde man äga rätt att beträffande flertalet av vårt lands jordbruk, de mindre icke undantagna, uppställa det önskemålet, att de i allmänhet kunde lämna sina ägare eller brukare en avsevärt högre avkastning, än vad nu är förhållandet. Att möjligheten av ett sådant uppsving på det närmaste sammanhänger med de av motionären i främsta rummet framhållna frågorna om det svenska jordbrukets ekonomi och de jordbrukande klassernas levnadsförhållanden, torde ock utan vidare vara klart.

Ifrågasätts kan emellertid, huruvida verkligen motionärens yrkande på utredning i berörda hänseenden innehåller något väsentligt nytt uppslag eller några av statsmakterna hittills förbisedda synpunkter. Det förhåller sig nämligen så, att statsmakterna redan föranstaltat om ett synnerligen omfattande och betydelsefullt utredningsarbete rörande för jordbruket viktiga ekonomiska och sociala frågor.

I dylikt hänseende uppräknar motionären själv sådana, enligt utskottets mening, för det föreliggande ämnet synnerligen betydelsefulla utredningar, som den nu pågående angående jordbrukets avsättningsmöjligheter, den redan i det väsentliga slutförda utredningen angående lämpligaste sättet att ordna jordbrukets kreditförhållanden och det för utvecklingen av Norrlands möjligheter även på jordbrukets område så värdefulla av Norrlandskommittén avgivna betänkandet. I förbigående antyder motionären vidare, att utredning företagits rörande torparnas levnadsförhållanden, samt att slutligen egnahemsfrågan är föremål för statsmakternas uppmärksamhet. I avseende å den förra frågan vill utskottet erinra, att resultatet av de för densamma tillkallade sakkunnigas utredning numera föreligger i ett den 6 maj 1911 avgivet betänkande, däri åtskilliga åtgärder, speciellt i lagstiftningsväg, föreslagits i syfte att råda bot för en del missförhållanden samt i allmänhet tillgodose och främja torpareklassens rätt och bästa. Denna fråga är sålunda för närvarande under regeringens prövning. Vidkommande åter egnahemsfrågan, är densamma i sin helhet ställd under utredning, i det att chefen för jordbruksdepartementet enligt nådigt bemyndigande den 20 januari 1911 lämnat i uppdrag åt sakkunniga personer att verkställa utredning av egnahemsfrågan samt utarbeta förslag dels till de förändringar i gällande bestämmelser för statens egnahemslånerörelse, som på grund av vunnit erfarenhet kunna befinnas önskvärda, dels ock till de ytterligare åtgärder, som från statens sida kunna vidtagas för att underlätta och befordra egnahemsbildningen.

I samband med den gjorda uppräknigen av igångsatta utredningar antydes i motionen, huruledes staten, landsting och hushållningssällskap vidtagit åtgärder för det mindre jordbrukets höjande. Utskottet finner det för sin del uppenbart, att ett flertal sådana åtgärder äga den för jordbruket synnerligen stora ekonomiska betydelse, att de icke böra lämnas ur räkningen vid bedömandet av det allmännas verksamhet för det i motionen angivna syfte. Härvidlag bör då i främsta rummet framhållas den omfattande, för den jordbrukande befolkningen avsedda upplysningsverksamhet, som med statsmedel understödes, och som måste anses innebära ett oeftergivligt villkor för ett allmännare materiellt uppsving på jordbrukets, icke minst småbrukets område. År efter år anslår numera det allmänna allt högre belopp, avsedda att användas till att på olika vägar meddela undervisning i och sprida kunskaper om jordbrukets och dess många binäringars rationella bedrivande. Och det allmännas insatser i ifrågavarande syfte hava icke inskränkts till lantbruksundervisningen i egentlig mening, utan uppmärksamhet har i allt större omfattning ägnats åt vägledningsarbete av mera praktisk natur. I sådant hänseende vill utskottet erinra om den företrädesvis för de mindre jordbrukarna betydelsefulla verksamhet, som anförtrotts åt med skilda uppgifter verkande konsulenter, stipendiater och vandringsskolelärare. Ett särskilt framhållande förtjänar även det för det praktiska jordbrukets idkare avsedda och av dessa med lifligt intresse omfattade försöksväsende, som, med stöd av stat, hushållningssällskap och andra för jordbruket verksamma korporationer, efter hand framvuxit i vårt land, allt efter som vikten allt mera gjort sig gällande för lantbruksnäringen att söka tillgodogöra sig resultatet av de vetenskapliga forskningarna på sådana områden, som beröra jordbruket och dess binäringar. Från och med år 1907 har jordbruksförsöksväsendet i den med statsmedel upprättade centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet erhållit en ledande och sammanhållande medelpunkt. En liknande, genom anställande av experimentella undersökningar för lant-hushållningen betydelsefull upplysningsverksamhet utföres av de utav föreningar och hushållningssällskap med bidrag av statsmedel understödda inrättningar i skilda delar av landet, vilka avse såväl odling och förädling av utsäde, mosskulturförsök och dylika produktiva jordbruks-ändamål, som kontroll av foder- och gödningsmedel.

Men den mångsidighet och grundlighet, som numera präglar den svenska jordbrukspolitik, har även i andra avseenden medfört anslags-

behov, som blivit i stor utsträckning tillgodosedda. Så till exempel har den växande insikten om småbruks- och egnahemsrörelsens ekonomiska och sociala betydelse föranlett staten att, vid sidan av det igångsatta utredningsarbetet rörande samma fråga, även direkt ekonomiskt genom betydande anslag till egnahemslån såväl som till en planmässigt ordnad jordförmedling söka medverka till bildandet av egna hem. Och beträffande redan befintliga småbruk har den erfarenhet, som numera vunnits om premieringssystemets lämplighet såsom medel att åstadkomma förbättringar i avseende å jordens bruk och skötsel, givit anledning till att genom rikliga anslag till premiering av mindre jordbruk och mindre odlingsföretag söka sporra de enskilda småbrukarna till ansträngningar för uppnående av så gynnsamma resultat som möjligt. Ett annat för jordbruksekonomin synnerligen viktigt område, där staten alltsedan år 1911 lämnat ett värdefullt understöd, är åtgärderna för främjandet av en ordnad bokföring vid mindre jordbruk. Då en sådan bokföring tydligen är av största intresse för frågan om jordbrukets avkastning, såväl i avseende å slutresultatet som de särskilda driftåtgärdernas ekonomiska betydelse inbördes, men insikten härom näppeligen torde hava i önskvärd omfattning vunnit insteg hos de mindre jordbrukarna, torde man vara berättigad fästa stora förhoppningar vid det allmännas sålunda påbörjade verksamhet för denna angelägenhet.

Emellertid synes motionären, samtidigt som han giver sitt erkännande åt dessa åtgärders ävensom de av honom omnämnda utredningarnas betydelse, likväl vilja fränkänna desamma egentligt värde för vad han förklarar vara huvudföremålet för sin framställning, nämligen »jordbruksnäringens ekonomi i och för sig». Han gör nämligen gällande, att allt vad som sålunda åtgjorts, skulle röra sig endast vid sidan av och omkring denna sakens kärnpunkt. Anmärkningsvärt är ju då, att motionären, oaktat sitt sålunda tydligt tillkännagivna tvivel på specialutredningars värde för förevarande syfte, dock funnit sig föranledd att låta motionen utmyнна i ett utredningsyrkande, som varken formellt eller sakligt inskränkts till att omfatta blott nämnda huvudfråga. Såsom föremål för den av honom begärda utredningen och riktlinjer för densamma angiver ju motionären icke blott jordbrukets ekonomi i och för sig utan ock vissa därmed samhöriga ämnen, nämligen: de jordbrukande klassernas levnadsförhållanden, möjligheten av dessa klassers bibehållande vid jordbruket och egnahemsrörelsens fortsatta utveckling, varjämte han framhåller nödvändigheten av en omfattande och grundlig jordbruks-

statistik med uppgift att ingående belysa frågan om det svenska jordbrukets, enkannerligen småbrukets, ekonomiska bärighet. Det av motiönären härmed utstakade utredningsprogrammet innebär emellertid icke några som helst nya uppslag. Sålunda har ju utskottet redan beträffande egnahemsfrågan påvisat hurusom utredningen pågår, och likaledes att en sådan redan slutförts beträffande en viktig kategori av lantarbetarna, nämligen torparna. Men även andra av de frågor, som motiönären framhållit såsom betydelsefulla för hans huvudsyfte, äro eller hava varit föremål för officiell utredning.

Vad först angår frågan om de jordbrukande klassernas levnadsförhållanden, anhöll som bekant redan 1907 års Riksdag om en utredning rörande lämpligaste sättet för åstadkommande av en statistisk undersökning angående dessa förhållanden samt framläggande för Riksdagen av de förslag, som av utredningen kunde anses påkallade. I riksdagsskrivelsen betonades uttryckligen, att de arbetarstatistiska undersökningar, vilka redan förut påginge inom kommerskollegium, avseende en fortlöpande socialstatistik av allmän art, endast mera ytligt och i fråga om några få förhållanden sysselsatte sig med lantbruksarbetarna. För fyllande av denna brist erfordrades enligt Riksdagens mening ett statistiskt material, ägnat att giva en i alla avseenden, såvitt möjligt, fullständig inblick i de förhållanden, varunder hithörande arbetargrupper levde och verkade. I anledning av denna Riksdagens skrivelse utarbetades inom kommerskollegium med biträde av tillkallade sakkunniga en av Kungl. Maj:t och Riksdagen år 1910 godkänd plan för försöksundersökningar på det ifrågavarande området, vilka undersökningar, sedan Riksdagen därtill anslagit medel, oförtövat vidtogo under åt kollegium anförtrodd ledning. Enligt den fastställda arbetsplanen skulle i första rummet komma till utförande en årligen upprepad utredning angående arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk, och redan för åren 1910 och 1911 föreligga nu såsom första ledet i serien av lantarbetarstatistiska undersökningar publicerade upplysningar rörande förenämnda trenne frågor, vilka upptagits till behandling på grundvalen av ett synnerligen omfattande primärmaterial. Dessutom skola, enligt planen, verkställas dels en allmän översikt över lantbrukets allmänna sociala fysionomi och dels regelbundet återkommande, mera ingående utredningar rörande vissa närmare specificerade förhållanden, vilka samtliga synnerligen nära torde beröra förevarande ämne.

Det torde dessutom förtjäna anmärkas, att vid sidan av denna lantarbetarstatistik i egentlig mening finnes ett ganska avsevärt, på olika vägar sammanbragt material, ägnat att belysa särskilda för våra lantarbetare betydelsefulla spörsmål. Därvid komma främst i betraktande vissa delar av Sveriges officiella statistik, i det att såväl jordbruks- som befolkningsstatistiken erbjuda nödvändiga utgångspunkter för alla strävanden att klargöra en inom jordbruksnäringen sysselsatt befolkningsgrupps arbets- och levnadsvillkor. Ytterligare har, såsom ovan berörts, kommerskollegii fortlöpande socialstatistik redan upptagit till behandling ett flertal även för lantbrukets befolkningen aktuella ekonomiska och socialpolitiska frågor. Den av kommerskollegium omhändertagna regelbundna statistiken över livsmedelsprisen och deras förändringar bidrager naturligtvis ock att bringa klarhet i ett även för landsbygdsbefolkningen synnerligen viktigt spörsmål. Slutligen torde här ock lämpligen böra erinras om de officiella publikationer rörande jordbrukets kooperationsrörelse, som offentliggjorts av jordbruksdepartementet och lantbrukstyrelsen. Denna rörelse torde nämligen kunna medföra en djupgående omgestaltning av jordbrukets ekonomiska organisation och följaktligen av såväl småbrukares som lantarbetares levnadsförhållanden.

Det allra närmaste sammanhang med den nu berörda äger tydligen den likaledes av motionären såsom särskilt betydelsefull framhållna frågan om möjligheten av att vid jordbruket bibehålla den jordbrukande befolkningen. Även denna fråga är emellertid föremål för statsmakternas livliga intresse. För närvarande pågår en stort planlagd officiell undersökning, som på ett uttömmande sätt och ur de mest olika synpunkter sysselsätter sig med såväl emigrationen som den pågående folkomflyttningen från landsbygden till den inhemska industrien och städerna. Såsom bilagor till emigrationsutredningens i en nära framtid väntade betänkande hava redan publicerats synnerligen uppmärksammade och värdefulla undersökningar rörande vissa hithörande spörsmål.

I detta sammanhang torde ock böra erinras om det av chefen för jordbruksdepartementet enligt nådigt bemyndigande den 2 december 1910 åt docenten N. R. Wohlin såsom sakkunnig person lämnade uppdrag att närmare undersöka och studera de åtgärder, som i vissa främmande länder vidtagits för att kvarhålla allmogen vid jordbruket. Detta uppdrag innefattar ock — något, varom motionären synes hava varit okunnig, då han flyktigt antytt tillvaron av en sådan utredning — undersökning

av vissa för bondeklassen även i vårt land betydelsefulla ekonomiska förhållanden samt utledning angående de åtgärder, som ur de sålunda granskade synpunkterna kunna vara av behovet påkallade för det svenska bondeståndets stärkande och bevarande.

Vidkommande motionärens önskemål om en ingående statistisk belysning av jordbruksnäringens ekonomiska förutsättningar samt den förmenta bristen på en egentlig jordbruksstatistik i vårt land, vill utskottet erinra, att Sverige ägt en officiell jordbruksstatistik alltsedan år 1865, då uppdrag lämnades dels för hushållningssällskapen att årligen insamla, granska och sammandraga uppgifter för en sådan statistik, samt dels för statistiska centralbyrån att såsom bidrag till Sveriges officiella statistik utgiva detta i sammandrag insända material. Obestridden har dock denna jordbruksstatistik lidit av vissa betänkliga brister, vadan dess reformering länge varit ett på dagordningen stående spörsmål, som emellertid nu torde hava funnit en, såsom väl får antagas, tillfredsställande lösning. Sedan nämligen den så kallade statistiska kommittén den 30 maj 1908 till Kungl. Maj:t avgivit den del av sitt betänkande, som avser jordbruksstatistiken och som innebär en genomgripande omläggning därav i syfte att ernå största möjliga planmässighet och likformighet samt en grundlig förbättring av insamlingsmetoderna, avseende att åt det insamlade materialet skänka en mera detaljerad rikhaltighet och en högre grad av tillförlitlighet, har Riksdagen under nästlidet år på Kungl. Maj:ts förslag beviljat anslag till insamling av jordbruksstatistiska uppgifter i huvudsaklig överensstämmelse med de av kommitterade angivna grunder. Denna reformerade jordbruksstatistik torde enligt utskottets mening besitta de bästa förutsättningar även för dess i motionen formulerade uppgift att bilda en säker grundval för bedömandet av egnahemslägenhetens och andra mindre jordbruks ekonomiska bärighet.

Återstår slutligen den i motionen påyrkade utredning rörande frågan om det svenska jordbrukets ekonomi i och för sig. Under förutsättning att motionären, såsom det vill synas, ifrågasätter en särskild vid sidan av de nu omförmälda specialutredningarna verkställd utredning av berörda fråga, finner sig utskottet böra framhålla, att han icke, något som torde ligga i sakens egen natur, preciserat frågans innebörd på ett sådant sätt, att densamma skulle kunna bliva föremål för en till praktiska åtgärder syftande undersökning. Frågan om jordbrukets ekonomi är nämligen av så komplicerad beskaffenhet, att densamma

över huvud taget icke torde kunna skärskådas såsom en för sig fristående fråga. Den består av en mångfald andra frågor och faktorer av ekonomisk, social, näringspolitisk, skattepolitisk och annan natur, och det spörsmål, som motionären åsyftar att genom utredningen främst få besvarat, nämligen huruvida det svenska jordbruket i och för sig är bärkraftigt och huru detsamma lämpligen bör finansieras, torde med säkerhet ej, i den mån sådant över huvud taget är möjligt, kunna uttömmande och allsidigt besvaras utan noggrann kännedom om samtliga hithörande förhållanden. Är det åter motionärens mening, att frågans utredning skulle ingå såsom ett led i de övriga av honom begärda utredningarna, vilkas uppgift huvudsakligen skulle vara att medelbart tjäna motionärens huvudsyfte, vill utskottet erinra om det allsidiga och fortlöpande utredningsarbete, som blivit av statsmakterna igångsatt. Detta kommer givetvis, så som detsamma är planlagt och påbörjat, att lämna synnerligen värdefulla synpunkter för frågan om de principer, som för svensk jordbruksekonomi böra vara grundläggande.

Med åberopande av vad sålunda anförts, finner sig utskottet böra hemställa, att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 april 1913.

På jordbruksutskottets vägnar:

D. PERSSON i Tällberg.

Reservation av A. Pers.»

Sedan detta utlåtande kommit till offentlig kännedom, lästes följande artiklar i pressen:

1:o) *Nya Dagligt Allehanda* ^{15/4} 1913.

»Jordbrukets räntabilitet.

En livsfråga för vårt jordbruk.

För varje vän av svenskt jordbruk torde det uppslag, som gifvits genom hr E. Molin i Dombäcksmark i den av honom framlagda motionen om undersökningar rörande jordbrukets räntabilitet, innebära en lika välkommen som beaktansvärd nyhet.

Den behandling, som kom motionen till del inom jordbruksutskottet, vittnar dock ej om någon god vilja hos utskottet att inom den av motionären utstakade ramen finna en antaglig lösning.

Motionären har icke förbisett värdet av redan gjorda ansträngningar för jordbrukets främjande. Han vill endast kontrollera i vad mån allt detta arbete verkligen förbättrat jordbrukarnas ekonomiska ställning. Nyheten i det uppslag han givit ligger däruti att han vill sätta just de ekonomiska synpunkterna i främsta rummet.

Utskottet har i sitt avstyrkande bl. a. erinrat om de strävanden, som göras inom lantbruksundervisningens område. Det ligger ju dock i öppen dag att den grundläggande lantbruksundervisningen åt det stora flertalet lantmannasöner blott helt flyktigt kan sysselsätta sig med jordbruksekonomien. Denna kan endast läras av praktiken och fordrar såsom undervisningsmaterial från verkligheten hämtade siffror under en följd av år med dessas växlande väderleks- och konjunkturförhållanden.

Ej heller det av utskottet påpekade försöksväsendet torde kunna undvara en räkenskapsmässig kontroll.

Jordbruksutskottet har även erinrat om det direkta ekonomiska understöd, som från det allmännas sida kommer småbruks- och egnahemsrörelsen till del, ett uttalande, som med allt skäl, bör ses i sammanhang med motionärens eget, att vi här i landet stå i begrepp »att i egnahemsrörelsens vackra namn framskapa ett nytt socialt elände, jordbruksproletariatet».

För den, som ej själv prövat på saken, är det givetvis mycket svårt att bilda sig en riktig uppfattning om småbruks och egnahemsrörelsens ekonomiska möjligheter. Fältet lämnas ock öppet för alla möjliga antaganden, just i brist av ekonomisk utredning i detta hänseende.

Men när man från tillförlitligt håll erfar att med tillhjälp av egnahemslän mager, ogräsfull och illa avdikad jord inköpes till högt pris av s. k. kolonister, måste man ställa sig tveksam om den verkliga nyttan härav. Det ligger nog ingen överdrift i påståendet att egnahemsrörelsen hittills saknat det ekonomiska direktivet för sin verksamhet. Man måste dock tillse, att de ansträngningar, som erfordras hos småbrukaren för att slå sig igenom, icke överstiga, vad man rimligtvis kan fordra av honom och hans hustru. Det har blivit sagt, att småbrukaren som börjar med någon avsevärd skuld, skall besitta så stor duglighet och kraft för att kunna slå sig igenom, att en sådan person skulle blivit en eftersökt lönarbetare, om han valt denna väg för sin utkomst. Sådana kunna ju numera erhålla god bärning och tryggad framtid utan statens mellankomst.

Förevarande fråga äger ock ett livligt samband med den numera införda taxeringen av jordbruksinkomst. Det måste ju ligga i statens intresse att denna taxering blir jämn och rättvis. Detta kan dock icke äga rum, för så vitt ej de skattskyldiga själva lämna de grundläggande uppgifter, som de och endast de kunna avgiva på grundvalen av förda räkenskaper. Det kan därför med största skäl påpekas, att undersökningar om jordbrukets ekonomi i skattetekniskt hänseende skulle äga den största betydelse.

Men man kan även vända på denna sak och säga, att arbetet för att åstadkomma en rättvis taxering skulle gagna jordbruksekonomien. Taxeringsmyndigheternas erfarenhet under de senast förflutna åren gå emellertid i den riktning, att inkomstuppgifterna i många fall lämnas på måfå och kritiklöst eller utan möjlighet att kunna kritiseras måste godtagas. Detta kan väl dock icke i längden vara med statens intresse och värdighet förenligt. Man skulle kunna tänka sig bokföringsskyldighet enligt lag även för jordbruksnäringen.

Men denna väg kan ej beträdas, ty det är lätt att förutse, att en sådan lag ännu ej kunde påräkna stöd i den gängse uppfattningen ute på landsbygden. Andra medel måste alltså utfinnas, för att inkomsskattelagen må efterlevas i samma grad som andra författningar sedan gammalt respekterats här i landet.

Ett sådant medel vore att anlita upplysningens väg. Men den undervisning, varom här är fråga, måste vara av bästa slag och fullt medveten om det mål, vartill den vill komma.

Utskottet har påpekat det understöd staten lämnar för främjandet av ordnad bokföring vid mindre jordbruk. De lantmän i anslutning till bokföringsföreningar och av hushållningssällskapen upprättade bokföringsbyråer, som kunna komma i åtnjutande av detta anslag, äga dock ej någon skyldighet att medelst sina räkenskaper lämna material för räntabilitetsberäkningar till tjänst för det allmänna.

Byråerna i fråga arbeta i övrigt ej efter någon enhetlig plan för hela landet, utan var och en på sitt sätt. I stället för att anförtros åt de verkligt sakkunniga och intresserade, som

åt den viktiga frågan kunde ägna hela sin arbetskraft och ett odeladt intresse, bortplottas den på ett flertal händer och betraktas på mångt håll som en bisak.

En var modernt anlagd jordbrukare, som »vill följa med sin tid», tager nog någon notis om räkenskapsfrågan, men ingen ger sig tid att grundligt sätta sig in i densamma. Det är dock tydligt, att denna kräver sin man. Utan en stor insats av personligt arbete lär ej intresset för bokföringssaken kunna väckas.

I pressen har man under senare tid rätt mycket sysslat med de schweiziska räntabilitetsberäkningarna för jordbruket. I mångt hänseende kunde dessa för visso tjäna till förebild även hos oss. Det måste ju i övrigt anses såsom ett ganska tungt vägande skäl för deras förordande, att de i Schweiz omfattas med mycket stort intresse och även visat sig kunna genomföras utan någon synnerligen vidlyftig och dyrbar apparat.

En lösning på hr Molins motion synes oss sålunda kunna ligga däri, att riksdagen ville hos K. M:t anhålla om upprättandet av en plan för åstadkommandet av räntabilitetsberäkningar för jordbruk av olika storhetstyper.

Såsom huvudskäl för bifall till hr Molins motion torde, synes det oss, kunna anföras, att den kompletterar de nu pågående jordbruksutredningarna inom olika områden; att den synes oss framhålla de ekonomiska synpunkterna såsom de centrala inom områden för jordbruksverksamheten, där dessa hittills varit för litet beaktade, om ej helt förbisedda och att den slutligen innebär något i hög grad nyttigt och sundt samt för rättskänslan tilltalande.»

2:o) Svenska Dagbladet den 15 april 1913.

»Jordbrukets räntabilitet.

Diskussionerna under den gångna lantbruksveckan ha snarare styrkt än försvagat den numera ofta framträdande uppfattningen, att vårt jordbruks ekonomi vilar på en mycket osäker grund. Då även bland fackmännen råder sådan ovisshet rörande de grundläggande faktorerna i jordbrukets ekonomi, torde det icke vara djärft att påstå, att hela den nuvarande utvecklingen inom modernäringen, den må nu röra rationell ladugårdsskötsel eller småbruksrörelsen eller något annat, mera dirigeras på grund av hävdvunna föreställningar eller förebilder från utlandet, som kanske icke alls äro tillämpliga på våra förhållanden, än på väl genomarbetade och till sina verkningar kända planer. Denna planlöshet, som väl kan liknas vid ett famlande i mörkret, beror helt och hållet på bristande kännedom om vår modernärings ekonomi.

Hos verkligt insiktsfulla jordbrukare finner man numera ofta den uppfattningen, att det svenska jordbruket i stort sett arbetar med förlust, vilken döljes av en felaktig och vilseledande bokföring. Att jordbruket likafullt kan bedrivas beror därpå, att det lever på ett kapital, som samlats av våra förfäder under en tid, då arbetskraften var mycket billig och vissa viktiga jordbruksprodukter, såsom spannmål, stodo i mycket högre pris än nu. Då man känner, att stora egendomar ofta säljas till ett värde, som motsvaras av skogen och det i byggnaderna nedlagda kapitalet, kan man icke annat än bestyrkas i förmodandet att denna åsikt är riktig. Men någon vetskap har man icke, då det vilar ett dunkel över allt, som rör såväl jordbrukets som dess binäringars ekonomi och räntabilitet.

Vid årets riksdag har Herr Molin i Dombäcksmark väckt en motion, som förtjänar all uppmärksamhet inom jordbruksintresserade kretsar. Han motionerar nämligen om en skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning angående det svenska jordbrukets ekonomi och de jordbrukande klassernas levnadsförhållanden i syfte att klargöra vilka åtgärder, som tarvas för den jordbrukande befolkningens bibehållande vid jordbruket och för egnahemsrörelsens fortsatta utveckling.

Av motiveringen framgår att motionären särskilt tagit sikte på faran av att staten understöder småbruksrörelsen utan att känna förutsättningarna för småbrukets räntabilitet. »Min övertygelse är — säger han — att statsmakterna tillfölje den rådande okunnigheten om det svenska jordbrukets ekonomi, sådan den i verkligheten är, stå i begrepp att i egnahemsrörelsens vackra namn framskapa ett nytt socialt elände, »jordbruksproletariatet».

Denna kritik, hur besk den än låter, kan nog icke avvisas utan vidare. Ty vad vet man egentligen om småbrukets ekonomi? Några siffror ha verkligen framlagts belysande räntabiliteten inom en del premierade mönstersmåbruk. Men det är karaktäristiskt, att nästan alla dessa småbruk skapats av duktiga yrkesarbetare, som haft goda arbetsförtjänster under en lång följd av år

och med stor sparsamhet och omtanke nedlagt behållningen av dem i en liten gård. Om de sedan med hjälp av hustru och barn, vilkas arbete icke betalas, lyckas draga sig fram, så bevisar det ju alls icke, att ett småbruk, som på en gång tillkommer med hjälp av lånta statsmedel, kan bära sig ens under de gynnsammaste förhållanden.

Men motionärens kritik inskränker sig icke till småbruket, utan går ut över hela vår modernärings ekonomi. De faktiska förhållandena motsvara på intet sätt de gängse föreställningarna om jordbrukets avkastning och bärighet. Motionären har nog aldeles rätt, då han säger, att man icke får ett riktigt begrepp om jordbrukets ekonomi, om till grund för beräkningarna läggas skenbart lysande, men ekonomiskt bedrägliga skörderesultat vid s. k. »mönsterjordbruk», i vilka hela förmögenheter nedlagts för att driva upp avkastningen. Jämför man avkastningen av driften vid de för svenskt jordbruk verkligt typiska gårdarna med kostnaderna för därå nedlagt arbete jämte räntan å det i jorden, åbyggnader, kreatur, redskap och inventarier bundna kapitalet, så torde man komma till föga uppmuntrande resultat.

För att få ett riktigt begrepp om vårt jordbruks räntabilitet fordras emellertid djupgående undersökningar. Vi stöta här genast på bristen av en verklig jordbruksstatistik. Det material, som nu står till buds, är ytterligt ofullständigt, opålitligt och obearbetat samt därför värdelöst för undersökningar av denna art.

I Tyskland har man ett långt värdefullare statistiskt material, men även där gör sig bristen på tillförlitlig jordbruksstatistik gällande. Därför har man också i Tyskland med stor uppmärksamhet följt de specialundersökningar rörande jordbrukets räntabilitet, som sedan några år pågå i Schweiz. Dessa undersökningar, som med fördel skulle kunna tjäna oss till mönster, började med en enstaka provinsundersökning, men ha efter hand utvecklats till ett slags officiös institution, som årligen offentliggör resultatet av sina arbeten. Anstalten tillhör det schweiziska bondesekretariatet, men omkostnaderna för dess verksamhet bestridas till två tredjedelar med statsmedel.

Hos oss skulle det ju ligga närmast till hands, att lantbruksakademien finge uppdrag att utföra dylika undersökningar. Akademien publicerar som bekant en årlig berättelse över jordbruksförhållanden, hushållningssällskapens verksamhet, lantbruksundervisningen etc. Det jordbruksstatistiska materialet i dessa publikationer är som bekant mycket magert. För att akademien skulle kunna gå i land med en så krävande uppgift som den, vi ovan skisserat, fodrades givetvis betydande anslag speciellt för detta ändamål. Redan insamlandet av de primära uppgifterna skulle kräva en mängd experter. Vi anse det nämligen icke möjligt att vinna ett tillförlitligt material genom att utsända frågecirklar till jordbrukarna eller genom att bearbeta räkenskaper, som enskilda jordbrukare möjligen ställa till förfogande. Erfarenheten visar, att ytterst få jordbrukare äro i stånd att föra sina böcker med den sakkunskap, som erfordras för det ifrågavarande ändamålet.

Lämpligast torde undersökningen till en början inriktas på vissa typiska jordbruk i skilda delar av landet. Av kostnadsskäl finge man begränsa sig till så stort antal gårdar, som anses nödvändigt för att få ett någorlunda tillförlitligt genomsnittresultat. Man finge här, som vid den pågående skogsundersökningen, använda sig av »stickprovs»-metoden.

Det skulle ju också kunna tänkas, att undersökningen verkställdes genom enskilt initiativ eller genom någon förening eller sammanslutning av jordbrukare. En sådan undersökning kan emellertid aldrig få samma auktoritet som då den sker genom en statsinstitution och faran icke är utesluten, att arbetet finge en viss politisk prägel, exempelvis frihandelsvänlig eller protektionistisk. I förbigående kan nämnas, att motionären själv tydligen är utpräglad frihandlare och han söker också genast att finna skulden till jordbrukets betryckta ekonomi i tullarna. Men en undersökning, som förtjänar vetenskaplig auktoritet, måste vara fri från alla förutfattade meningar. Ju mindre politik som inblandas i diskussionen om denna sak, desto bättre. Nödvändigt torde också vara att begränsa undersökningens område, så att den blir uteslutande ekonomisk, men alls icke berör sociala förhållanden.

Jordbruksutskottet, som nu behandlat denna motion, har tyvärr icke insett fördelarna av en fullt opartisk, genom en statsinstitution föranställd utredning av ifrågavarande förhållanden. Ehuru motionen sålunda kommer till riksdagens avgörande utan stöd av utskottet, må man likafullt hoppas, att kamrarna skola behjärta de viktiga synpunkter, vi här velat framhålla.»

Inför Riksdagens jordbruksgrupp hölls den 14 april 1913 följande föredrag av direktören Carl Heyman:

»Några erinringar

med anledning av jordbruksutskottets avstyrkande av motionen med anhållan om utredning av det svenska jordbrukets ekonomi.

Jordbruksutskottet ifrågasätter, att motionärens yrkande på utredning av jordbrukets ekonomi verkligen skulle innehålla något väsentligt nytt. Utskottet erinrar vidare om det utredningsarbete i berörda hänseende som statsmakterna redan föranstaltat.

Utskottet finner det slutligen för sin del uppenbart, att ett flertal redan vidtagna åtgärder äga den för jordbruket synnerligen stora ekonomiska betydelse, att de icke böra lämnas ur räkningen vid bedömandet av det allmännas verksamhet för i motionen angivet syfte.

Motionen synes mig dock ej giva anledning till sistnämnda uttalande. Den förbiser ej värdet av redan gjorda ansträngningar för jordbrukets befrämjande. Den vill endast åstadkomma kontroll av i vad mån allt detta arbete verkligen förbättrar jordbrukarnas ekonomiska ställning och den vill sätta just dessa ekonomiska synpunkter i främsta rummet. Här ligger något nytt och beaktansvärt. Motionen understryker jordbruksekonomiens betydelse. Jordbruksutskottet har ock genom sin utförliga motivering visat, att denna tanke synes äga den största bärkraft. Att utskottet icke förty kommit till den slutsats, att den begärda utredningen skulle ingripa störande i det pågående arbetet för att främja jordbrukets utveckling synes mig vila på ett missförstånd om, vad saken egentligen gäller och en obenägenhet att precisera, huru den skall utföras. Eljest borde man, synes det mig, lätt nog hava funnit, att ett arbete inom den av motionären utstakade ramen skulle komplettera och stödja redan igångsatta utredningar och pågående arbeten inom jordbruksområdet.

Utskottet erinrar sålunda om strävandena att göra kunskaperna i lantbruksyrket allt allännare och lätt-tillgängligare. Varje människa med sunt förstånd måste dock inse, att den grundläggande lantbruksundervisningen åt det stora flertalet lantmannasöner blott helt flyktigt kan sysselsätta sig med jordbruksökonomien. Den behövliga ingående kannedomen härom inhämtas ej under några månaders vinterkurs. Den kan endast läras av praktiken och fordrar såsom undervisningsmaterial från verkligheten hämtade siffror under en oavbruten följd av år med dessas växlande väderleks- och konjunkturförhållanden.

Ej ens det påpekade med lifligt intresse omfattade försöksväsendet kan undvara det praktiska jordbrukets kontrollerande verksamhet. Man behöver blott minnas, att den likartade jordbehandlingen, gödselmedlens omsorgsfulla fördelning och nerbrukning o. s. v., som äger rum å ett litet försöksfält, sällan kan ske vid jordbruk i större skala. Men huru skulle man väl kunna vinna någon effektiv kontroll över, huru saken ställer sig i ekonomiskt hänseende på annat sätt än genom tillförlitliga räkenskaper för ifrågavarande jordbruk? Lantmännen skaffa sig årligen, med stöd av berättelserna från statens försöksanstalter, nya foder-

och gödselmedel, nya utsäden. Men vet då varje köpare i regel, huru dessa utgifter betala sig för honom? Knappast, ty hittills hava lantmännen i stort sett saknat räknekontroll inom jordbruksdriften.

Jordbruksutskottet har jämväl erinrat om det direkt ekonomiska understöd som från det allmännas sida kommer småbruks- och egnahemsrörelsen till del. Ett uttalande, som, synes det mig, bör sammanställas med motionärens med allt skäl uttryckta farhågor för att vi här i landet stå i begrepp att i egnahemsrörelsens vackra namn framskapa ett nytt socialt elände, jordbruksproletariat.

För den, som ej själv prövat på saken, är det givetvis svårt att från de olika omdömen man får höra om småbruks- och egnahemsrörelsen bilda sig den riktiga föreställningen. Det är just bristen på ordentliga räknenskaper, som lämnar fältet öppet för varje påstående i den vägen utan möjlighet för någon annan att varken vederlägga eller bekräfta. Men att på månet håll småbrukarne måste kämpa mot större svårigheter än vad rörelsens ivrigaste — om ock kanske en smula opraktiska — förespråkare ana, det är då en till visshet gränsande sannolikhet. Hustrun till en s. k. kolonist en timmes järnvägsresa från en större stad försäkrade mig nyligen, att ingen i det småbrukarsamhälle där hennes och hennes mans jordbrukslott var belägen, kunde slå sig fram utan de största umbäranden. Den med tillhjälp av egnahemslån inköpta jorden, var ogräsfull, illa avdikad. Skördarna blevo därför i regel för små. Jordens inköpspris var enligt sagesmannens mening alldeles för högt. Flertalet familjer skulle ej kunnat existera utan den arbetsförtjänst de erhöllo från staden, till exempel genom att åtaga sig tvätt som per järnväg tillsändes dem. I närheten fanns intet tillfälle till arbetsförtjänst. En grundlig kännare av det så berömda danska småbruket har betonat, att en småbrukare och hans hustru, då de börja med en avsevärd skuldsättning, måste vara beredda på att möta de största svårigheter i kampen för att slå sig igenom. De som lyckas här, äro i regel så dugliga och kraftiga människor att de skulle blivt eftersökta och väl betalda lönearbetare.

Sådana kunna ju numera erhålla en god bärkning och en tryggad framtid utan statens mellankomst. Staten bör därför, synes det mig, låta sin egnahems politik utgå från en grundlig kännedom om de små jordbrukens bärkraft i och för sig. Det ligger nog ej den minsta överdrift i påståendet, att just denna kunskap hittills saknats. Liksom att den av motionären anvisade vägen skulle giva ett direktiv för en lyckosam egnahems politik. För den nu sittande egnahemskommittén bleve säkert ock upplysningar om småbruket i ekonomiskt hänseende lika välkomna som ägnade till att påskynda och underlätta dess arbeten.

Men en utredning i motionens syfte skulle gagna även andra på dagordningen stående frågor.

Framst tänker jag då på den kungl. propositionen om lämpligaste sättet att ordna jordbrukets kreditförhållanden. Denna lär komma att föreläggas nästa års riksdag. Det gäller då bland annat att finna en norm för den enskilde jordbrukarens lånerätt hos den kreditförening för jordbrukare, som enligt förslaget skulle bildas. Enligt vad man hittills förspott, skulle till grund för föreningsmedlems lånerätt ligga storleken av hans åkerareal. Men man vet ju dock, att innehavaren av en mindre egendom mången gång är en bättre lånekund än den,

som brukar en större areal. Man kunde givetvis mycket lättare undersöka en länesökandes ekonomiska bärkraft, om han framlade tillförlitliga jordbruksräkenskaper. Men sådana synes mig just en utredning av jordbrukets ekonomi i allmänhet böra frammana.

Vidare lägges kreatursstocken numera ofta till grund för taxeringen av jordbruksinkomst praktiskt taget. I de fall då taxeringsnämnden finner de skattskyldiges uppgifter opålitliga, taxeras nämligen inkomsten till vissa kronor per varje underhållet djur. Efter hvad jag hört, har man allt mer och mer börjat tillämpa detta tillvägagående, emedan det är så enkelt. Envar i nämnden kan ju ock kontrollera hur många djur vederbörande verkligen underhåller. Men sättet är ett fattigdomsbevis och innebär utan tvivel en stor godtycklighet. Det är väl ock uppenbart att det redan många gånger föranlett till orättvisa i taxeringen.

Därför kan det med största skäl påpekas att undersökningar om jordbrukets ekonomi i skattetekniskt hänseende eller som ett medel för att finna beskattningsnormer skulle kunna bliva taxeringsmyndigheterna till värdefull hjälp, liksom att de från statlig synpunkt medverka till att åstadkomma en rättvis och jämn taxering. Men man kan även vända på denna sak och säga: att arbetet för att åstadkomma en rättvis taxering jämväl befrämjar jordbruksekonomin därför att det måste grunda sig på räkenskaper för jordbruksdriften, som utan sådana räkenskaper varken kan kontrolleras eller överskådas.

Det torde alltnog vara fullt berättigat, att i detta sammanhang fästa sig vid taxeringen av jordbruksinkomst. Skedde denna blott riktigt, skulle den som intet annat bidraga till ekonomisk fostran. Häri, eller i dess, om man så får säga, pedagogiska värde, ligger enligt min tro inkomstskattelagens största ej lätt överskattade betydelse.

I Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till den numera antagna inkomstskattelagen av den 11 mars 1910 påpekas emellertid bland annat, att skattelagstiftningen ej får lämna ur sikte alla de fall, där jordbrukaren på grund av rådande förhållanden är urståndsatt att lämna uppgift om inkomstens belopp. I dessa fall tillkommer det vederbörande taxeringsmyndighet att omedelbarligen verkställa uppskattning av hyresvärde av bostad, av skördeförhållandenas ekonomiska resultat m. m. Hur omsorgsfullt taxeringsmyndigheten än vore utsedd, skulle densamma dock svårigen kunna fullgöra sitt uppdrag, om icke den skattskyldige lämnade myndigheten all den hjälp, som han och ensamt han kan giva. En befrielse från deklaration av inkomst måste på samma sätt som i Preussen ersättas med sådana för taxeringen erforderliga uppgifter som jordbrukaren lätteligen kan utan bokföring lämna. Men hur har nu detta problem blivit löst? Jo, det har fastställts ett formulär, det s. k. jordbruksformuläret, som innefattar upplysningar om egendomens areal, å byggnadernas brandförsäkringsvärde, kreatursbesättning, utsäde, skörd, vissa huvudinkomst- och utgiftsposter o. s. v. Men envar, som sysslat med deklarationsförhållanden inom jordbruket, vet, att det varit omöjligt uppskatta jordbruksinkomsten på grund av uppgifterna enligt åsyftade formulär, som för övrigt i en snar framtid lär försvinna, emedan det, som sagt, icke visat sig kunna fylla sin uppgift. Jordbruksnäringens resultat

kan ej framkomma på annat sätt än genom räkenskaper, som omfatta hela driften.

Det påpekas ock i den redan nämnda kungl. propositionen, att inkomst av jordbruksrörelse svårigen kan exakt uppgivas, utan att ordnad bokföring användes. Vidare framhålles att överallt där kraven på en rationellt ordnad inkomstskatt trängt igenom, så hava svårigheter av nämnda slag befunnits vara överkomliga.

Nu måste man säga, att kravet på den rationellt ordnade inkomstskatten trängt igenom här i landet. Ty inkomstskatteförslaget vann ju Riksdagens bifall. Men hava ock svårigheterna att tillämpa den nya författningen kunnat övervinnas och vad har man egentligen vidtagit för åtgärder i detta hänseende? Mången tycker kanske att det är alldeles för tidigt yttra sig härom, då lagen endast ett par år varit i kraft. Måne man dock ej såsom ett allmänt omdöme skulle kunna konstatera, att, det fortfarande råder stor brist på tillförlitlig bokföring såsom underlag för deklarationen, och att lusten saknas för att göra någon ändring i detta hänseende. Ingen må väl dock tro att dessa missförhållanden avhjälpas av sig själva. De medel man hitintills tillgripit häremot hava knappast varit tillräckligt genomtänkta. Därför hava de ej heller kunnat vara tillräckligt effektiva. Följden härav har bland annat blivit, att inkomstuppgifterna i många fall lämnas på måfå och kritiklöst godtagas.

Detta kan väl dock icke i längden vara med statens intresse och värdighet förenligt. Man skulle ju kunnat tänka sig bokföringsskyldighet enligt lag även för jordbruksnäringen. Men denna väg kan ej beträdas, ty det är lätt att förutse, att ett sådant lagförslag ännu på länge ej kan påräkna stöd i den gängse uppfattningen ute på landsbygden. Andra medel måste alltså utfinnas för att inkomstskattelagen må efterlevas lika fullt som andra författningar sedan gammalt respekteras här i landet. Ett sådant medel är upplysning. Men den undervisning, varom här är fråga, måste vara av bästa slag och fullt medveten om det mål, vartill den vill komma.

Utskottet har påpekat det understöd staten lämnar för främjandet av ordnad bokföring vid mindre jordbruk. De lantmän, i anslutning till bokföringsföreningar och till av hushållningssällskapen upprättade bokföringsbyråar, som kunna komma i åtnjutande av detta anslag, äga dock ej någon skyldighet att lämna räkenskapsmaterial för räntabilitetsundersökningar till tjänst för det allmänna. Byråarna i fråga arbeta i övrigt ej efter någon enhetlig plan för hela landet, utan var och en på sitt sätt. Dem emellan råder i övrigt en viss konkurrens i stället för den önskvärda samhörigheten i känslan av att arbeta för ett gemensamt stort mål. I stället för att anförtros åt personer, som åt den viktiga frågan kunde och ville ägna hela sin arbetskraft, bortplottras den på ett flertal händer och behandlas på månget håll såsom en bisak — eller en sak på modet, som envar, som »följer med sin tid», tar någon notis om, men ingen grundligt sätter sig in i.

Det är dock tydligt, att den aldrig kan föras framåt utan ett större mått personligt arbete. Utan denna insats lär ej intresset för bokföringssaken hos de djupa leden kunna väckas.

Det lider ej tvivel om, att ordnandet av denna angelägenhet omedelbart hör staten till.

Vartill ett riktigt ordnat, målmedvetet arbete i detta hänseende kan föra, därpå lämna förhållandena i Schweiz ett talande exempel.

Räntabilitetsberäkningar över schweiziska jordbruket hava huvudsakligen på statens bekostnad redan pågått under ett tiotal år. De hava där utvecklats till en stabil institution, vars årligen utkommande berättelser väcka det största intresse och som studeras jämväl utom det egna landets gränser. Såsom en väsentlig fördel härav framhålles, att det rikhaltiga bokföringsmaterialet lämnar en trogen bild av de olika jordbrukens ekonomi, och att varje jordspekulant, om han vill taga del av de offentliggjorda siffrorna härom, kan bilda sig en riktig uppfattning. Beräkningarna skydda honom sålunda från att överbetala ett jordstycke. I planen för desamma ingår även undervisning i bokföring åt deltagarna omedelbart innan bokföringsårets början. Ett mycket viktigt led i de schweiziska räntabilitetsundersökningarna synes ock vara inspektionen av de bokförande egendomarna, vartill motstycke saknas inom de svenska bokföringsföreningarnas verksamhet.

Jordbruksutskottet synes fästa stor vikt vid den reformerade jordbruksstatistikens uppgift att tjäna till grundval för jordbrukets ekonomiska bärighet. Detta må nu ej bestridas. Men på samma gång må framhållas, att ifrågavarande statistiska uppgifter vinna ett större mått av tillförlitlighet då de hämtas från avslutade och kontrollerade fullständiga drifträkskaper än då de lämnats utan bevisligt samband med andra siffertal.

Ty endast såsom bokföringspost kan varje uppgift med lätthet kontrolleras.

Bokföring anordnad på sådant sätt, att den lämnar statistiskt material, måste därför anses såsom idealet i berörda hänseende.

Ekonomiska och statistiska uppgifter från en och samma egendom, jämsides inhämtade, torde åt båda slagen lämna den största tillförlitligheten.

Såsom huvudskäl för bifall till herr Molins motion ber jag än en gång få upprepa,

att den kompletterar de nu pågående jordbruksutredningarna inom olika områden;

att den synes mig framhålla de ekonomiska synpunkterna såsom det centrala inom områden, för jordbruksverksamheten där dessa hittills varit för litet beaktade, om ej helt förbisedda, och att den slutligen innebär något i hög grad nyttigt och sunt samt för rättskänslan tilltalande.»

För fullständighetens skull intages jämväl den vid ärendets behandling i kamrarna förda diskussionen. Det torde böra förutskickas, att tiden för ärendets behandling i Andra kammaren var den ogynnsammast tänkbara, då ärendet påropades vid midnattstid. Några resultat av diskussionen voro således på förhand utslutna.

Ur Första kammarens protokoll nr 24 onsdagen den 16 april 1913 sid. 15.

»Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 12 och 15 innevarande april bordlagda utlåtande nr 46 i anledning av väckt motion rörande det svenska jordbrukets ekonomi m. m.

Herr *Pers*: Herr talman! Jag skall blott be att med några ord få angiva, varför jag antecknat min reservation till utskottets utlåtande. Jag anser, att herr Molins motion har något berättigat, som ej kan avvisas så absolut, som utskottet har gjort. Motionen har emellertid angivit syftmålet ganska dimmigt. Jag medger, att konturerna för utredningen äro synnerligen oklara. Det är också ganska vanskligt att få verkligen vägledande statistik och utredning i det här ämnet med de ytterst skiftande förhållanden, som det svenska jordbruket arbetar med i vårt vidsträckta och långsträckta land. Vad som även talar för, att man för närvarande knappast bör göra något åt saken, är de många utredningar, som verkligen äro i gång i den här frågan och som beröra med jordbruket i nära samband stående förhållanden. Min reservation avser därför ej annat än samma slut, vartill utskottet har kommit. Det kan verkligen behöva stadga sig litet grand i den här frågan, och av de utredningar, som äro å bane, böra kunna väntas sådana resultat, som bli denna fråga till nytta, om de blott få slutföras. Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr *Steffen*: Herr talman! Jag ber att få uttala den uppfattningen, att utskottet bort tillstyrka en utredning i motionens syfte. Dock synes mig, att ett sådant tillstyrkande lämpligen kunde motiveras genom ett framhållande av, att vad vi här i landet behöva är en ur strängt nationalekonomiska synpunkter organiserad och ledd utredning angående det svenska jordbrukets ekonomi, särskilt dess räntabilitet och möjligheten att inom detsamma införa en noggrannare bokföring. Vi äro mycket okunniga här i landet om produktionskostnader och nettobehållning inom jordbruket i dess olika förgreningar och inom de olika driftformerna: stordriften, den medelstora driften och smådriften. Detta är ju ett förhållande, som icke i längden kan vara det rätta, när det gäller landets modernäring. Det bör dessutom tagas i betraktande, att vi med en kraftig agitation samt genom en med statsunderstöd försedd organisation pådrivit utvecklingen av vissa former av jordbruket. Jag tänker nu på smådriften. Men det saknas kunskap om vad denna småbruk rörelse ur alla nationalekonomiska synpunkter innebär. Frågan om dess bärighet nu och i framtiden, frågan om småbrukens förmåga att på ett verkligen tillfredsställande sätt livnära den befolkning, som nu skall bindas vid denna driftform — dessa frågor äro, så vitt jag kan se, i hög grad oklara och kunna utredas endast genom en allmän nationalekonomisk undersökning av hela det svenska jordbrukets läge. Jag ber därför, herr talman, att med denna motivering få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Friherre *De Geer, Louis*: Herr talman! Den ärade reservanten kom till samma slut som utskottet och tycktes se saken praktiskt. Han menade, att vi först skulle avvakta resultatet av de många utredningar, som redan äro i gång på jordbrukets område. Motionären erkänner ju, att här är mycket gjort. Han säger, att så gott som allting är undersökt och utrett angående jordbruksnäringen, men, säger han, ej själfva kärnan, nämligen hur det förhåller sig med det svenska jordbrukets ekonomi och bärighet. I det avseendet instämde den sista ärade talaren med honom. Han vill därför, att det skall göras en undersökning. Vad skulle då den undersökningen kunna leda till? Ja, jag är alldeles övertygad om, att den till full evidens skulle kunna upplysa, att jordbruket i många fall ej bär sig, att det, om det ej skötes med den allra största omtanke, är en dålig näring. Men jag tvivlar på, att, om än aldrig så lärda nationalekonomer göra en sådan utredning, de skola kunna giva något allmängiltigt recept på, vare sig hur det större eller mindre jordbruket skall skötas. För min del tror jag, att det för jordbrukarne ej finnes annat att göra än att med begagnande av det storartade upplysningsarbete, som äger rum å jordbrukets område, och med begagnande av alla hjälpmedel, som staten tillhandahåller, söka sköta sitt jordbruk så ekonomiskt som möjligt. Jag tror ej på nyttan av dessa stora utredningar. De kunna ju hava sitt intresse, men man har ej någon praktisk nytta av dem, och jag tror i likhet med reservanten, att det klokaste jordbrukarna kunna göra är att hålla på att arbeta. De

behöva sannerligen ej arbeta i blindo, så mycket som nu göres för att tillhandahålla dem kunskaper. Och de begagna sig också allmänt av de möjligheter till inhämtande av kunskap, som finnas. Jag tror, att man kommer längre på den vägen, än om man nu skall ställa till med ännu en storartad utredning och, som den förste ärade talaren sade: vi ha alldeles för mycket utredningar redan för närvarande — låt oss åtminstone vänta och se, om ej av vad som är gjort för jordbruket verkligen kan komma en lycklig effekt. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed avslutad, gjordes jämlikt de beträffande föreliggande utlåtande framställda yrkandena propositioner först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare därpå att kammaren, med avslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen, och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ur Andra kammarens protokoll nr 34 onsdagen den 16 april e. m., sid. 86.

11 §.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande det svenska jordbrukets ekonomi m. m.

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets behandling överlämnad motion, nr 202, hade herr *Molin* i Dombäcksmark föreslagit, att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående det svenska jordbrukets ekonomi och de jordbrukande klassernas levnadsförhållanden i syfte att klargöra vilka åtgärder som tarvades för den jordbrukande befolkningens bibehållande vid jordbruket och för egnahemsrörelsens fortsatta utveckling.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade dock avgivits av herr *Pers*.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan begärdes ordet av

Herr *Molin* i Dombäcksmark, som anförde: Herr talman, mina herrar! I trots av den långt framskridna tiden måste jag ändå säga några ord med anledning av detta jordbruksutskottets utlåtande, när det dock gäller en fråga, som i pressen ansetts vara *en av jordbrukets livsfrågor*.

Det faller mig icke in att i detalj ingå på ett bemötande av utskottets motivering, men jag må säga, att den sju sidor långa beviskedjan omkring utskottets kläm företer åtskilliga betänkliga luckor, som utskottet trots all ansträngning ej lyckats fylla. Sedan jag väckt denna motion, kom till min hjälp, alldeles oförmodat, en herre, föreståndaren för Stockholms och Uppsala läns bekvärlighetsföreningsbyrå Carl Heyman, och delgav mig åtskilliga aktstycken, som han långt förut ingivit till Kungl. Maj:t. Vad han däri åsyftade var i det allra närmaste identiskt med de yrkanden, som jag framställt i min motion. Han hade efter en längre motivering, av vilken jag nu icke alls skall citera något, yrkat, »att Kungl. Maj:t täcktes anmoda kungl. lantbruksstyrelsen dels att utarbete en plan för sakkunnigt ledda och kontrollerade jordbruksekonomiska beräkningar samt dels att vidtaga erforderliga åtgärder för att under en följd av år å lämpliga egendomar i skilda delar av landet pröva de fastställda beräkningssätten samt därefter offentliggöra de vunna resultaten, och att härför behövliga penningemedel ställas till förfogande». Efter remiss till kungl. lantbruksstyrelsen, som den tiden hade Aug. Lyttkens såsom t. f. chef, anhöll lantbruksstyrelsen, att »Kungl. Maj:t täcktes dels bemyndiga lantbruksstyrelsen att för det av styrelsen angivna ändamålet tillkalla tre sakkunniga personer att sammanträda i Stockholm

ävensom medgiva, att de finge åtnjuta vid sammanträden under sammanlagt högst 14 dagar dagtraktamente med tio kronor samt under resa till och från Stockholm resekostnads- och traktamentsersättning efter tredje klassen i gällande resereglemente, dels ock anbefälla statskontoret att, till betäckande av omförmälda kostnader, till lantbruksstyrelsen på rekvisition och mot redovisningskyldighet utanordna förenämnda belopp, sjuhundrafemtio kronor.» Detta utlåtande är dagtecknat den 23 april 1912, således snart ett år sedan. Vad resultatet av detta utlåtande blivit, är mig icke bekant, men jag vågar tro, att Kungl. Maj:t ännu icke vidtagit någon åtgärd.

Orsaken härtill har för mig uppgivits vara den, att nuvarande chefen för lantbruksstyrelsen genom något personligt ingripande förhindrat att Kungl. Maj:t gjort något åt saken.

Så ligger nu saken hos Kungl. Maj:t. Sedan motionen väckts och jordbruksutskottets utlåtande offentliggjorts, ha åtskilliga tidningar här i huvudstaden och även i landsorten innehållit ett flertal för motionen mycket sympatiska artiklar. Jag kan sålunda bland annat nämna *Stockholms-Tidningens landsortsupplaga* för den 10 mars innevarande år. Där förekommer en artikel under rubriken »Undersökningar rörande det schweiziska jordbrukets räntabilitet». Vidare har tidningen »*Landsbygden*» i sitt nummer 8 för i år under rubriken »Jordbrukets nödläge. En beaktansvärd riksdagsmotion» framhållit, att här något borde göras. *Stockholms-Tidningen* för den 3 april har en ledande artikel under rubriken »Undersökningar rörande jordbrukets räntabilitet», där tidningen för sin del säger, »att det vore att beklaga, om den behjärtansvärda tanken med ifrågavarande motion ej skulle leda till någon åtgärd från statsmakternas sida». Jag nämner vidare *Nya Dagligt Allehanda*, som i sitt nummer för den 15 april också har en artikel under rubriken »Jordbrukets räntabilitet. En livsfråga för vårt jordbruk». *Svenska Dagbladet* för den 15 april har också en lång artikel rörande samma sak. Jag kan således glädja mig åt en synnerligen välvillig press.

Efter det jordbruksutskottet med erkännande av det obestriddiga intresse, som min motion har, så att säga givit mig en komplimang, säger utskottet, att det ändå kan ifrågasättas, huruvida min motion innehåller »något väsentligt nytt uppslag eller några av statsmakterna hittills förbisedda synpunkter». Jag vågar påstå, att den nuvarande jordbrukspolitiken är alldeles felaktigt lagd, eftersom däri ej lämnats rum för det allra viktigaste, de rent nationalekonomiska synpunkterna.

Det, som är nytt i denna motion, är, att jag sätter de ekonomiska synpunkterna i förgrunden. På alla möjliga områden här i livet framträda de ekonomiska synpunkterna, såväl inom industrien som på alla andra håll, men det är märkvärdigt, att så snart det gäller jordbruket, då skall man icke taga saken kallt och beräkna, om det verkligen bär sig eller icke, utan då gäller det att anslå känsloträngarna, och på det sättet har man, det vågar jag påstå, i ovist nit lett jordbrukspolitiken in på sådana banor, som kunna vara fördärvbringande för framtiden, och som kanske åstadkommit, att vi redan med stora steg gått hän mot att skapa ett jordbruksproletariat här i landet i stället för egnahemsbyggare med ekonomiskt tryggade förhållanden.

Då jordbruksutskottet säger, att denna motion icke innehåller något väsentligt nytt, så är detta icke sanning, ty den innehåller dock kravet på utredning om jordbrukets ekonomiska bärighet och om den jordbrukande befolkningens levnadsförhållanden, samt ett påpekande av, att de ekonomiska synpunkterna icke kommit till sin rätt i alla de åtgärder, som hittills vidtagits till jordbrukets fromma, och detta är ju ofrånkomligt. Jordbruksutskottet erinrar om alla de utredningar, som äro igångsatta, och om alla åtgärder, som landsting och hushållningssällskap vidtagit till jordbrukets fromma. Jag vågar säga, att alla dessa åtgärder, huru bra de än må vara, dock kunna förliknas vid, att man kastat den ena stenen hit och den andra dit och på det sättet fått till stånd en hel bråte av utredningar och åtgärder utan inbördes sammanhang och utan att man

därav åstadkommit någon hel byggnad. Detta därför att de ekonomiska synpunkterna ej fått nödigt utrymme.

Jordbruksutskottet säger, att det är anmärkningsvärt, att då jag i min motion tydligt tillkännagivit mina tvivel på specialutredningarnas värde för förevarande syfte, jag dock funnit mig föranledd att låta motionen utmytna i ett utredningsyrkande, som varken formellt eller sakligt inskränkts till att omfatta blott nämnda huvudfråga», nämligen frågan om en utredning rörande det svenska jordbrukets ekonomi eller, som det också heter, det svenska jordbrukets räntabilitet. Jag förstår icke, att icke jordbruksutskottet bättre läst klämman till min motion. Att jag blott avsett det svenska jordbrukets ekonomi och den jordbrukande befolkningens levnadsförhållanden, framgår tydligt och klart av klämman. Där står ju, att utredningen skall ske i syfte att klargöra, vilka åtgärder, som tarvas för den jordbrukande befolkningens bibehållande vid jordbruket och för egna hemvärdsens fortsatta utveckling. Jag har ju tydligt sagt ifrån, att utredningen skall avse »det svenska jordbrukets ekonomi och de jordbrukande klassernas levnadsförhållanden», och det kan från min synpunkt väl försvaras, att jag insatt just dessa två saker i klämman, ty det ena hör ju så intimt samman med det andra, att det ena ej kan tänkas utan det andra. Hur det hänger ihop med den jordbrukande befolkningens levnadsförhållanden sväva statsmakterna ännu i fullständig okunnighet om, och jordbruksutskottet har icke kunnat påvisa, att någon utredning härutinnan är igångsatt. Att syftet med anordnandet av denna utredning tillika utsatts i klämman borde icke förvåna någon.

Jag vill även säga några ord med anledning av, att jordbruksutskottet beskyllt mig för att sväva i okunnighet om den utredning, som på uppdrag av chefen för jordbruksdepartementet ombesörjes av docenten N. R. Wohlin. Jordbruksutskottet säger, att detta uppdrag avser att närmare undersöka och studera de åtgärder, som i vissa främmande länder vidtagits för att kvarhålla allmogon vid jordbruket. »Detta uppdrag innefattar ock», fortsätter utskottet, »en undersökning av vissa för bondeklassen även i vårt land betydelsefulla ekonomiska förhållanden samt en utredning angående de åtgärder, som ur de sålunda granskade synpunkterna kunna vara av behovet påkallade för det svenska bondeståndets stärkande och bevarande.» Ja, hade jag varit okunnig om, vad denna utredning åsyftade, hade jag naturligtvis icke tagit in den i uppräknningen av de åtgärder, som statsmakterna vidtagit. Denna utredning avsåg ju ingalunda en vetenskaplig etnografisk utredning, utan det var väl meningen, att vi skulle dra nytta av densamma för vårt eget vidkommande. Anledningen till, att jordbruksutskottet kommit med denna beskyllning, är, att jag tillåtit mig kursivera orden »främmande land». Jag ansåg nämligen, att det var oriktigt att först se efter hur jordbrukets ställning var i främmande land, innan vi sett efter, hurudant dess ställning är i det egna landet.

Okunnigheten om det svenska jordbrukets ekonomi har i kväll tagit sig uttryck under diskussionen om bolagsarrendatorerna i Norrland. Om den saken sade den ena talaren si och den andra så. Ingen visste dock vare sig ut eller in, ty inga fakta fanns att stödja sig på, vilket ju är helt naturligt, då man ännu saknar alla nationalekonomiska hållpunkter beträffande jordbruket.

Då jordbruksutskottet säger, att alla de nu pågående utredningarna i sinom tid skola komma att bilda en säker grundval för bedömande av jordbrukets möjligheter, tillåter jag mig i högsta grad betvivla, att så skall bli valet. Ty de åtgärder, som vidtagits — det vågar jag ytterligare fastslå — ha icke låtit de ekonomiska synpunkterna ligga i förgrunden, och orsaken till att så skett ligger kanske däri, att svenskarna i allmänhet icke hava sinne för det ekonomiska. Detta har sagts av många nationalekonomer.

Det har man och man emellan framhållits, att jag med denna motion skulle vilja åstad-

komma en ny stor kungl. kommitté, som under en lång följd av år skulle syssla med jordbruks-ekonomiska beräkningar, och att kanske en sådan åtgärd till sist skulle komma att leda till att jordbrukarna komme att sättas under fullständigt förmynderskap. Jag vill säga, att detta är misstolkning av min motion och jävas icke blott av motionen, utan även av den promemoria och de bilagor, som jag har lämnat till utskottet, men som utskottet tyvärr icke synes hava tagit ringaste hänsyn till.

Jag har nu, då Första kammaren redan hunnit avslå motionen, ingenting annat att göra än att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet göra en vördsam hemställan, att han anbefaller alla kommittéerna för de nu pågående, av utskottet uppräknade utredningarna att söka hålla de ekonomiska synpunkterna i förgrunden. Med tanke på det troligen ännu oavgjorda ärende, som ligger i jordbruksdepartementet angående herr Heymans skrivelse, skulle det vara mig kärt att se, att Kungl. Maj:t ville bifalla, vad lantbruksstyrelsen yrkat, nämligen att anslå det ringa beloppet av 750 kronor för åstadkommandet av en plan för jordbruksekonomiska beräkningar här i landet. *)

Det har sagts, att motionen är dimmig, och att man icke vet, vad den innebär. Jag vågar ändock påstå, att jag har tämligen väl sagt ifrån vad jag vill. Jag vill endast citera en passus, som tycks hava undgått de allra flesta. Jag säger i min motion:

»För att skapa sig ett riktigt begrepp om jordbrukets ekonomi fordras att skärskåda icke så kallade »mönsterjordbruk», åt vars ekonomi den praktiske jordbrukaren, som är hänvisad att leva av sitt jordbruk, skakar på huvudet, utan sådana jordbruk i skilda delar av landet, vilka bedrivs utan konstlade medel, med strävsamt arbete och umbäranden samt de medel, naturen själv givit. Det ekonomiska resultatet vid sådana, jag vill kalla naturenliga jordbruk — de enda som enligt min mening har framtiden för sig, förutsatt att de räddas ur det nuvarande nödläget — borde jämföras med kostnaderna för därå nedlagt arbete och räntan å det i jordbruket, dess åbyggnader, kreatur, redskap och inventarier bundna kapitalet. En jordbruksstatistik, som på angivna sätt går till grunden av det hela, är den vi nu sakna men ovillkorligen behöva.»

Den plan, som här är ifråga, skulle enligt mitt förmenande bäst kunna realiserars efter mönster av de förhållanden, som nu råda i Schweiz. Där har under ett tiotal av år jordbruks-ekonomiska undersökningar försiggått. Det skulle vara mig kärt, om herrarna ville taga del av det urklipp, som jag har här ur Stockholmstidningen, där det utförligt relateras, huru det hela är ordnat.

Jag tillåter mig nu hemställa, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om upprättande av en plan för åstadkommande av räntabilitetsberäkningar för jordbruk av olika storlekar och typer i olika delar av landet. Med detta yrkande har jag så att säga avklätt min motion allt, som kan ge anledning till missförstånd, så att endast kärnan återstår.

Härpå yttrade Herr *Kronlund*: Herr talman! Jag skall vara fåordig. Då nu motionären inskränkt sitt yrkande till det, som han nyss framställde, och detta yrkande berör en fråga, som redan är föremål för Kungl. Maj:ts prövning, skall jag för min del endast be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till det av herr Molin i Dombäcksmark under överläggningen gjorda yrkandet, biföll kammaren utskottets hemställan.»

*) Efter vad som senare blivit mig meddelat, har Kungl. Maj:t remitterat ifrågavarande skrift till Kungl. lantbruksakademien för att akademien däröver må avgiva yttrande. Detta torde ännu dock ej föreligga.

Till föregående aktstycken torde jämväl böra läggas följande artikel ur »Tidskrift för lantmän» n:o 44. 1 nov. 1913.

»De i Norge pågående undersökningarne angående jordbrukets räntabilitet.

Från tidskriften »Dansk Lands» junihäfte må följande i en även hos oss på dagordningen stående fråga anföras:

De av det kgl. Selskab for Norges Vel företagna undersökningarne om jordbrukets driftförhållanden har två huvuduppgifter, skriver ledaren av dessa undersökningar, landbrugskandidat Haakon Five. Den ena är att söka göra en tillförlitlig räkenskapsföring mera allmän bland landets jordbrukare. Den andra är att insamla räkenskapsresultat från jordbruk av olika typ inom olika landskap, att bearbeta dessa räkenskapsresultat och att söka nyttiggöra dem för det praktiska lantbruket och för lantbrukets teori så långt som det erhållna materialet det tillåter.

Det kunde måhända ligga nära till hands att fråga: är det nödvändigt att man samtidigt söker lösa dessa uppgifter; kunde de ej likaväl eller kanske ännu bättre och lättare lösas var för sig? r det ej i visst hänseende en svaghet, som vidlåder verksamhetens organisation, då man samtidigt söker lösa två så vanskliga uppgifter?

Svaret härpå måste bliva, att dessa två uppgifter åtminstone i vårt land (Norge) och under innevarande tid icke kunna lösas tillfredsställande utan i samband med varandra. Min åsikt i detta spörsmål kan i det väsentliga sammanfattas i följande uttalande, som jag i fortsättningen skall söka närmare förklara och motivera.

En allmänt utbredd, pålitlig räkenskapsföring är en nödvändig förutsättning för insamling och bearbetning av räkenskapsresultat — en genomförd insamling och bearbetning av de vunna räkenskapsresultaten är en nödvändig förutsättning för en allmänt utbredd räkenskapsföring.

När intetdera nu i verkligheten äger rum, är det självklart, att det måste arbetas på att samtidigt uppnå de båda önskanalen. Satsens första del kan det väl knappast uppstå någon meningsskiljaktighet om. Det torde ju vara klart för alla, att så länge som en allmänt utbredd, pålitlig räkenskapsföring saknas bland landets jordbrukare, så torde ej heller någon allmännare insamling av räkenskaper från vidkommande jordbruk vara möjlig. Skall det kunna samlas ett tillräckligt stort material till belysande av de mångfaldigt skiftande bruksningsmetoder, som komma till användning, särskilt i ett så olikartat land som Norge, är det ej tillräckligt, att det är en och annan blott som för räkenskap, utan detta må allmänt förekomma. Ty de allmänt verkande orsaker, som torde göra sig gällande inom varje grupp av jordbruk, kunna först påvisas, då det underliggande statistiska materialet är rikhaltigt.

Upprepade gånger har det gjorts försök att inhämta upplysningar om olika sidor av jordbrukets ekonomi i Norge genom direkta hänvändelser till lantmännen; upplysningar, som på förhand måste förutsätta åtminstone någon räkenskapsföring. Resultatet har alltid varit tämligen magert och detta i alldeles särskild grad, när det gällt det viktigaste: Vad är det slutliga ekonomiska resultatet av verksamheten? Och lämnas verkligen ett svar, så vet man ej, vad som står bakom svaret, emedan räkenskapernas planläggning och utförande varit så olika.

Det uppfattas ej fullt riktigt, och olika inom olika jordbruk, att den del av jordbrukets avkastning, som förbrukas av ägaren och hans familj, är en åtnjuten inkomst. Sak samma gäller behandlingen av familjens arbetsinsats, om man på det hela taget kommit så långt, att denna i Norge så avsevärda produktionsfaktor blir räkenskapsmässigt behandlad. Slutligen råder det, hvad beträffar högst viktiga värderingar, en mycket olikartad uppfattning. Med andra ord, det är ett fåtal, som för några räkenskaper alls, och de räkenskapsresultat, som dessa få skulle kunna lämna, äro mycket litet lämpade att vidare bearbeta.

Det har sålunda visat sig, att det är omöjligt organisera en bearbetning av räkenskapsresultat, erhållna genom lantbrukarnes räkenskapsföring, sådan som denna nu en gång är beskaffad. Man måste begynna längre ner. Man är tvungen till att organisera icke blott insamlingen av räkenskapsresultaten utan även det som legat till grund härför, eller själva räkenskapsföringen. För att i sistnämnda hänseende kunna uppnå en lösning, må man söka inarbeta en allmänt utbredd räkenskapsföring enligt enhetliga principer och enhetligt fullföljd. Detta bör gälla icke blott formen, om ock denna så långt det visar sig möjligt bör äga ensartad prägel, utan framförallt innehållet, så att man vet, vad man behandlar.

Så långt torde enighet kunna förutsättas.

Men så kommer det andra påståendet, eller att en genomförd insamling och bearbetning av de vunna räkenskapsresultaten är en nödvändig förutsättning för en allmänt utbredd räkenskapsföring. Här om torde nog meningarna vara mera delade. Det finnes visserligen många som anse detta vara en överdrift. De hänvisa till handeln, till industrien, till skattelagarna, som genom sin deklarationsplikt vill tvinga den enskilde till att föra räkenskaper; de framhålla fördelen, ja nödvändigheten av att föra räkenskaper utan hänsyn till om resultaten härav bliva föremål för en vidare bearbetning eller ej. Och de tyckas förvänta, att det stora flertalet jordbrukare förr eller senare skall komma att inse bokföringens fördel och dess nödvändighet.

Men här kommer jag än en gång med mitt påstående: alltsammans hjälper ej helt, om det än kan hjälpa ett stycke på väg. Vi kunna måhända uppnå viktiga saker, men det viktigaste uppnå vi icke, det nämligen, att åt den enskilde kunna delgiva de mångas erfarenheter. Först när detta fullt ut blir uppnått, torde den enskildes räkenskapsföring bliva något annat än de nödvändiga noteringarne rörande hans affärsförhållanden, något mera än en sammanställning för deklarationens skull. Först då kan räkenskapsföringen bliva den säkre vägledaren genom alla de svårigheter, som på så många sätt hota lantbrukets ekonomi.

Ett i själva verket befintligt räkenskapsmaterial blir dock aldrig till full nytta, det giver ej vad det skulle kunna giva, om det ej kommer under en jämförande bearbetning. Att denna företages blir sålunda nödvändigt. Där materialet till den jämförande behandlingen saknas, där saknar och lantmannen en tillräckligt kraftig driffjäder för att påtaga sig de uppoffringar, som genomförandet av verkliga lantbruksräkenskaper kräva.

Kandidat Five redogör härefter för sättet, varpå han tänkt sig genom vägledning och uppmuntran kunna föra fram bokföringssaken bland lantmännens breda lager och får härvid, som det synes mig med full rätt, anledning förorda den enklast möjliga anordning vid begynnelsen. Endast i detta fall anser han det möjligt vinna tillräcklig anslutning och säkra uppgifter. När man sålunda erhållit, fortsätter han, ett tillräckligt stort och mångsidigt material från de olika jordbrukstyperna, så torde de lantbrukare, som föra sina räkenskaper själva, i detta material finna en rik källa till jämförelse med egna räkenskapsuppgifter. Här torde det icke så mycket bliva genomsnittstalen som siffrorna från de enskilda räkenskaperna, som bliva av det största intresset. Gäller det en sammanfattning, söker man typerna; gäller det en jämförelse för det enskilda fallet, så torde man med största fördel kunna gå till de enskilda räkenskaperna.

Avslutningsvis påpekas, att om det än speciellt är jordbrukets ekonomi, som bildar det viktigaste undersökningsobjektet vid denna verksamhet, så belysas dock samtidigt jämväl andra frågor av mera allmänt social och ekonomisk betydelse.

* * *

Ovanstående framställning torde egentligen ej kräva några kommentarier, ty den synes mig i allt passa in på våra svenska förhållanden. Dock må det tillåtas mig söka framhålla, huru främmande de jordbruksekonomiska faktorerna ännu verkligen synas vara här i Sverige, jämfört t. ex. med Tyskland. Var och en som något följt med i den tyska lantbrukslitteraturen har sedan åratals — ja, det finnes uppgifter av ifrågavarande slag, som förskriva sig så långt tillbaka som från 1830-talet — sett sådana uttryck som »rörelsekapital pr hektar», »bruttoavkastning och omkostnader pr hektar», »vinst av jordbruksrörelse pr hektar», »affärsvinst pr hektar», »förräntning av det i jordbruksrörelsen nerlagda kapitalet» o. s. v. Undantages den för något år sedan av »Landbrukets Bok» utkomna avdelningen om Jordbrukets ekonomi, har detta viktiga ämne här i landet ej blivit nämnvärt behandlat, och om enskilda sitta inne med uppgifter av nyssnämnda slag, hava dessa mig veterligen hittills ännu ej på minsta sätt kommit det allmänna till godo.* Att detta är ett verkligt stort och allvarligt missförhållande, därom torde nog det svenska jordbrukets vänner vara ense.

Carl Heyman.

I samma tidskrift, nr 55 den 8 november 1913 läses:

»Det rikhaltiga räkenskapsresultatets nödvändighet.

Med anledning av redaktionens not i förra veckans nummer av Tidskrift för Lantmän ber jag få lämna följande beriktigande, som måhända jämväl äger något allmänt intresse.

*) Vi tillåta oss härvid erinra, att, såsom läsare av denna tidskrift nogsamman torde kunna, ett särdeles värdefullt arbete på detta område blivit utfört af agronom L. Nannesson genom den av honom utgivna »Rationell Landbruksbokföring».

I »Jordbrukets Ekonomi» (av »Landtbrukets Bok») förekommer uppgifter av det slag, som omnämndes i mitt referat tillika med andra, såsom om inventarietkapitalets storlek, uppfödning-kostnader för hästar och ungnöt o. s. v., hämtade från praktiken. Agronom Naunesons av mig väl kända arbete »Rationell lantbruksbokföring» klarlägger huvudsakligen lantbruksbokföringens principer, men lämnar ju inga sådana *uppgifter* eller räkenskapsresultat, varom jag talade. Det kan icke förnekas, att arbeten, som nu herr N:s, äro oundgängliga, men de kunna dock ej ersätta räkenskapsuppgifter med allmängiltigt värde eller få dessas betydelse. Ty sådana arbeten eller handböcker som det åsyftade föranleda, även då de liksom i förevarande fall blivit exemplifierade, blott mycket sakta och ytterst medelbart till praktisk bokföringsverksamhet. Ett omdöme, som säkerligen måste delas av alla dem, som arbeta inom lantbruksbokföringsområdet. Däremot bör det enligt mitt föregående meddelande kunna antagas, att just räkenskapsuppgifter i den antydda omfattningen mera skulle stimulera till praktiskt bokföringsarbete.

Därför ville jag ock uttala den önskan, att en stabil, tillräckligt omfattande institution för jordbrukets räntabilitetsberäkningar verkligen kunde skapas här i landet — och det snart nog.

Carl Heyman.»

Då jag nu åter framlägger frågan om utredning rörande det svenska jordbrukets ekonomi till Riksdagens prövning, har jag ansett mig böra på en gång framlägga allt, vad till saken hör, på det att nödig överskådlighet kan vinnas. Till det som förut anförts och bilagts såsom stöd för påståendet, att vi för närvarande ingenting veta om jordbrukets ekonomi eller räntabilitet över huvud taget, och farhågan, att denna okunnighet kan leda till ytterst farliga konsekvenser för staten, som förvisso ej i blinda bör föra kolonisations- och egnahemspolitik, torde ej vara mycket att tillägga. Den utredning, som från min sida presterats, torde med full evidens hava påvisat, att alla de storartade utredningar, som nu äro igångsatta på jordbrukets område, kunna liknas vid en koloss på lerfötter eller en stor byggnad på lös sand. Det hjälper ej längre att gömma sig för eller med advokatoriska konstgrepp och formuleringskicklighet bortförklara, att statsmakterna i detta nu veta just jämnt noll och ingenting om själva grundvalen för vår modernäring, dess ekonomiska betingelser. För mig står det ofattbart, att Riksdagen ej vill medverka för att få okunnigheten skingrad. Eller kan det verkligen ha gått så långt, att man av fruktan för sanningen ej vill veta den?

Såsom framgår av bilagorna, som här ovan intagits, äro de så kallade räntabilitetsundersökningarna ej något nytt och oprövat. De hava sedan länge verkställts i Schweiz, och är jag i tillfälle att till jordbruksutskottet sedermera överlämna en diger volym om 211 sidor, innehållande »Untersuchungen betreffend die Rentabilität der schweiz. Landwirtschaft im Ernte Jahr 1911/12 (¹/₃ 1911—²⁹/₂ 1912). Bericht des schweizerischen Bauernsekretariates an das schweiz. Landwirtschaftsdepartement», av vilken berättelse framgår, huru räntabilitetsberäkningarna äro ordnade i Schweiz. Även i Norge synes man vara inne på samma väg som den, vilken beträffs i Schweiz.

Att någonting är på tok med vår svenska modernäring torde redan kunna ses på de rent av ohyggliga in-teckningssummor, som vila på den svenska jorden. Huru det hejdlöst går framåt i utförsbacken framgår av följande statistiska utredning.

	Hela taxeringsvärdet		Intecknad gäld	D:o i %
År 1880	3,034,784,000 kr.		1,125,585,000	37,1
» 1890	3,613,701,000 »		1,619,292,000	44,8
» 1900	4,501,693,000 »		2,155,781,000	47,8
» 1908	7,799,261,000 »		3,553,715,000	45,6

Av hela taxeringsvärdet på landsbygden år 1908 voro 40 % in-tecknade (i allt 1,790 millioner kr. på 4,447 millioners taxeringsvärde), i städerna åter 53 % (i allt 1,764 millioner kr. på 3,352 millioners värde).

Sedan 1908 har naturligtvis skuldsättningen stigit ofantligt. Med fog kan frågas: Hur länge tänker staten i overksamhet åse den gradvis stigande utarmningen, fattigdomen och skuldsättningen utan att åtminstone taga reda på orsakerna? Åter en annan fråga: äro de in-tecknade miljarderna övervägande svenska eller utländska pengar? Och är det betydelselöst för Sveriges självständighet, varom i dessa dagar så många vackra ord sägas, att den svenska jorden med varje dag som går blir mer och mer skuldsatt till utländska stater och bankinstitut? I högsta grad bedrövligt måste det vara i det land, där det jordbruks-ekonomiska livselexiret, så att säga, blott och bart består i — jordvärdestegringen. Sådant synes mig det ekonomiska läget för närvarande vara i vårt land. Icke desto mindre ökas statens, landstingens och kommunernas skulder oupphörligen, och det ännu ej födda släktet skuldsättes. Mina synpunkter i frågan vill jag nu *sammanfatta* och *precisera* sålunda:

Den utredning, till vilken jag syftar, avser en undersökning av jordbrukets ekonomi *i dess helhet*. Detta vill jag starkt betona, alldestund strävanden i denna riktning hittills nästan undantagslöst utgått på (med tillhjälp av den kemiska analysen möjliggjorda) undersökningar av någon viss gren av jordbruket, vanligen då ladugårdsskötseln, varvid det ofta torde varit fallet, att denna visat förtjänst, men jordbruksrörelsen i sin helhet gått med förlust, ehuru detta senare förhållande, *det ojämförligt viktigaste*, i regel icke blivit siffermässigt ådagalagt.

Visserligen har det även blivit ifrågasatt att undersöka enskilda jordbrugsgrenars ekonomi, men dessa spörsmål komma i ett helt annat läge, sedan huvudfrågan fått sin lösning, och de torde tillsvidare kunna förbises. Ty föreligga blott ett större antal slutresultat av olika jordbruksrörelser, lär man härav rätt tillförlitligt kunna på deduktionens väg bedöma de enskilda grenarnes ekonomi.

I olikhet med vad mången lär föreställa sig, kräver denna undersökning (av hela jordbruksrörelsens ekonomi) en jämförelsevis ringa bokföring eller i stort sett blott upprättandet av inventarium vid varje räkenskapsårs början, kassabokföring och uppgift å, vad som av gårdens avkastning blivit använt i hushållet. En sådan bokföring torde varje skriv- och räknekunnig lantman kunna verkställa utan att därför behöva åsidosätta det praktiska arbetet, synnerligast om praktiskt anordnade formulär sättes honom i handen. Man bör ock bemärka, att åsyftade bokföring för att finna jordbruksrörelsens slutresultat icke stöder sig på godtyckliga uppskattningar av något slag utan helt och hållet på verkligheten.

Erfarenheten har dock visat, att det möter svårigheter att få verkställt även det enklaste bokföringsarbete, ty det kan ej förnekas, att den svenska jordbrukande allmänheten har hittills visat föga intresse för räkenskapsresultatet. Jag föreställer mig dock, att detta i ej ringa grad berott på, att man hittills ej erbjudit den något enligt så enkla och klara linjer upprättat system som t. ex. det ovan anförda, i Schweiz tillämpade, och som jag därför med några ord vill söka belysa enligt de upplysningar jag lyckats inhämta. *Med lantmannens nettoinkomst av jordbruksrörelsen menas då den inkomst, som lantmannen haft av sin rörelse, sedan samtliga omkostnader från densamma blivit fråndragna.* Denna nettoinkomst utgör med andra ord det belopp, som lantmannen bekommer genom driften som betalning för sin och familjens arbetskraft, som vederlag för att han leder driften och såsom räntegottgörelse å sitt i egendomen nerlagda kapital.

Enligt denna definition är nettoinkomsten sålunda ett individuellt begrepp, i det att dess storlek i hög grad blir beroende av lantmannens personliga förhållanden. Ju mera han sålunda äger av sin egen gård desto mindre betalar han i räntor till främmande och desto större bliver hans nettoinkomst. Ju mera han själv och familjen arbetar med i driften, desto mindre främmande hjälp behöfver han och desto större bliver hans nettoinkomst.

Individuellt betraktat har begreppet nettoinkomst sålunda ej någon särdeles stor allmän betydelse, men såsom ett genomsnittsbegrepp, beräknat på grundvalen av ett stort antal lantmäns räkenskaper, får det sitt värde, emedan de individuella olikheterna sålunda utjämnas, och vi få fram det normala eller en genomsnittsinkomst, som kan anses typisk för lantmännen som sådana. Följande siffror visa oss den på grundval av 2,000 schweiziska lantbruksräkenskaper framkomna nettoinkomsten.

Nettoinkomst (i franc):

åren	per familj	per hektar	per arbetsdag
1901	2,914	220	2: 92
1902	4,075	273	3: 90
1903	3,948	267	4: 09
1904	3,394	277	3: 58
1905	3,553	290	3: 95
1906	3,861	289	4: 11
1907	4,012	289	4: 25
1908	4,004	301	4: 54
1909	3,742	305	4: 35
1910	4,064	323	4: 95
1901—05	3,452	264	3: 69
1906—10	3,937	301	4: 44
1901—10	3,721	285	4: 02

Per lantbrukarefamilj har sålunda nettoinkomsten under 10-årsperioden 1901—10 utgjort väl 3,700 fr. eller ej fullt 2,700 kr.

Det har blivit sagt från Schweiz, att ifrågavarande resultatsiffror ivrigt studeras av folk inom alla samhällsklasser, och att deras största vikt ligger däri, att de skydda småbruksspekulanter för att överbetalas jorden.

Räntabilitetsberäkningar av ifrågavarande slag skulle påtagligt ock kunna bli ett *ekonomiskt direktiv för egnehemsrörelsen* och statens jordpolitik i allmänhet. Deras nytta såsom underlag för redan igångsatta eller i en framtid eventuellt påkallade ekonomiska utredningar, som på ett eller annat sätt beröra jordbruket, lär ej heller kunna bestridas.

Härtill vill jag framhålla, att det synes mig högst sannolikt, att enbart befintligheten av sådana kalkyler skulle sporra även de lantbrukare, som icke lämnat stoff till desamma, att själva söka skaffa sig

räkenskapsresultat för att kunna göra jämförelser och för att vinna kontroll och överskådlighet av sina ekonomiska förhållanden.

Denna synpunkt är förvisso ej den minst viktiga!

»Under mer än 30 år», skriver professor Sundbärg i sitt betänkande till emigrationsutredningen, »har Sveriges jordbruksbefolkning förminskats med flera tusen människor årligen, och man har sett härpå såsom en naturvändighet, mot vilken intet vore att göra.

Men för ett land som Sverige är detta alls icke någon nödvändighet. Här finnes ännu mark om millioner hektar att odla upp; här kunde ännu varje år flera tusen nya jordbrukarehem skapas, här kunde åt hundratusental jordbruksarbetare beredas en ställning, som med hjälp av den naturliga kärleken till jorden kunde utgöra en motvikt mot stadslivets lockelser. För att åstadkomma detta är ej tillräckligt med åkerbrukskemi, växtbiologi och djurfysiologi. Uppgiften innebär i första rummet ett *ekonomiskt* problem, eller rättare: en hel serie av betydelsefulla sådana. Och vi komma icke målet närmare, förrän man inser och erkänner de ekonomiska frågornas utomordentliga vikt och betydelse inom jordbruket såväl som inom varje annan näringsgren.»

Med professor Sundbärg vill jag ock gärna tro, »att den nuvarande stagnationen till sist skall giva vika» även beträffande jordbruket. Men ingen må väl tro, att ett sådant hopp kan uppfyllas, innan »den allmänliga likgiltigheten för de rent ekonomiska problemen inom jordbruksnäringen» bliver ersatt med ett levande intresse för alla hörande frågor.

Årtionden lär det väl dock taga, innan vi hunnit rätta alla begångna jordbruksekonomiska misstag, bland vilka säkerligen intet varit större till sina verkningar än den ännu allenarådande åsikten att inom jordbruket *intensiv* och *rationell* äro identiska begrepp. Säkerligen hade vi nu varit rikare, om vi i mångt fall varit mindre »rationella».

Det är ekonomisk upplysning, som framför allt kräves, och medlet härför är främst räkenskapsföring.

Med återopande av min motion vid fjolårets riksdag, och den utredning jag därförutom presterat, får jag härmed motionera,

att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om nödig utredning för upprättande av en plan för åstadkommande av räntabilitetsberäkningar för jordbruk av olika storlekar och typer i olika delar av

landet samt om framläggande för Riksdagen av de förslag, som av utredningen kunna föränledas.

Stockholm den 16 januari 1914.

Emil Molin,
Dombäcksmark.

Nr 2.

Av herr **Mörtsell**, *angående ändring i gällande instruktion för kronojägare.*

(Återtagen).
